

TEME I MOTIVI U NASTAVI LIKOVNE KULTURE KAO POSljedica dječjih interesa

Čorko, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:104423>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**MATEJA ČORKO
DIPLOMSKI RAD**

**TEME I MOTIVI U NASTAVI LIKOVNE
KULTURE KAO POSLJEDICA DJEČJIH
INTERESA**

Zagreb, rujan 2017.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)**

PREDMET: Metodika likovne kulture

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Mateja Čorko

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Teme i motivi u
nastavi likovne kulture kao posljedica dječjih
interesa**

**MENTOR: izv. prof. mr. art. Kristina Horvat
Blažinović**

Zagreb, rujan 2017.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. LIKOVNA KULTURA – MJESTO U NASTAVNOM PROGRAMU	4
3. NASTAVNI PLAN I PROGRAM LIKOVNE KULTURE	6
4. NASTAVA LIKOVNE KULTURE	8
5. PRIRUČNICI ZA UČITELJE LIKOVNE KULTURE	11
5.1. Udžbenici i priručnici za nastavnike	11
5.2. Motivi i teme u priručnicima	15
6. NA TRAGU NOVIH KONCEPCIJA	17
7. NASTAVNI KURIKULUMI EUROPSKIH ZEMALJA	22
7.1. Slovenija	22
7.2. Engleska	23
7.3. Finska	25
8. SUVREMENI ZAHTJEVI	28
9. LIKOVNO OBRAZOVANJE U MUZEJIMA I GALERIJAMA	31
10. ISTRAŽIVANJE	33
10.1. Cilj	33
10.1.1. Problemi istraživanja	33
10.1.2. Hipoteze	33
10.2. Metodologija	34
10.2.1. Uzorak	34
10.2.2. Instrumenti i postupak	34
10.3. Rezultati i rasprava	36
10.4. Zaključak upitnika	41
11. LIKOVNI ZADATCI	43
11. 1. Istraživačka pitanja	43
11. 2. Likovni zadatci – područje crtanja i slikanja	43
12. ANALIZA UČENIČKIH LIKOVNIH RADOVA	45
12.1. Prvi zadatak: crtanje - elementi analize	45
12.2. Prvi zadatak: crtanje – analiza radova	45
12.3. Drugi zadatak: slikanje - elementi analize	49
12.4. Drugi zadatak: slikanje – analiza radova	49
12.5. Sheme u likovnim radovima	58
12.6. Osvrt na provedene likovne aktivnosti	59
13. ZAKLJUČAK	62

PRILOZI	63
LITERATURA	82
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	85
Izjava o samostalnosti izrade rada	86
Izjava o odobrenju za pohranu i objavu ocjenskog rada	86

SAŽETAK

Tema rada pod nazivom „Teme i motivi u nastavi likovne kulture kao posljedica dječjih interesa“ je utvrđivanje učeničkih aspiracija u redovnoj nastavi likovne kulture. Isto tako, radom se želi prikazati u kakvom su odnosu sadržaji koje djeca mlađe školske dobi uče na satima likovne kulture s njihovim realnim potrebama i željama te kako bi se taj odnos mogao unaprijediti. Za potrebe rada provedeno je istraživanje s učenicima razredne nastave koje se sastojalo od dvije razredne intervencije – ispunjavanja upitnika i izvođenja nekih likovnih zadataka. Rezultati se mogu podijeliti u dvije skupine, oni dobiveni anketama te oni dobiveni analizom radova. Iako su obje skupine vrlo važne, najviše se može iščitati iz samih učeničkih radova gdje je vidljivo da se njihove preferencije odnose na već poznate motive, tj. motive i teme s kojima su se i prije susretali – teme propisane Nastavnim planom i programom. Prije istraživačkog dijela, navode se pogledi na sam predmet likovne kulture, realizaciju predmeta u nastavi te priručnike za učitelje. Rad se također osvrće na Nastavni plan i program kao i na novije pokušaje u izradi novog kurikulumu za likovnu kulturu. Navode se i iskustva drugih europskih zemalja, primjerice Slovenije, Engleske i Finske. Potom slijedi analiza dječjih interesa u pojedinoj dobi te poglavlje o muzejima i galerijama kao institucijama koje su vrlo važne za edukaciju djece izvan školske ustanove. Kao ustanove neformalnog obrazovanja, muzeji i galerije, pa čak i knjižnice sadrže veliki potencijal da bi odgovorile na dječje potrebe i usmjerile ih na kvalitetne odnose s umjetničkim djelima.

KLJUČNE RIJEČI: likovna kultura, teme i motivi, dječji interesi, inozemna praksa, muzeji i galerije

SUMMARY

The subject of the work „Subjects and motives in art classes as a consequence of child interests“ wants to determine a child's aspirations in art class. Furthermore, the work wants to determine a correlation between the art class curriculum with a child's wishes and desires and how to improve the relationship between the two. For the needs of this paper a research was conducted in two ways – filling out a questionnaire and drawing a few of the art class assignments. The results can be divided into two groups, those concluded from the questionnaires and those concluded from the assignment analysis. Even though both conclusions are equally important, results concluded from child assignment analysis gave light to a child's preferences in relation to already known motives i.e. motives and subjects that were a part of the National Curriculum. The aforementioned served as a second and final part of the paper while the first part has a goal to analyse art class as a subject, its purpose and the teachers manual. The paper also looks at the differences between the current and proposed curriculum and its effect on art classes. Also, the paper wants to show experiences from other European countries such as England, Finland and Slovenia. There is also an analysis of child's interests at different ages and an insight to museums and art galleries as a great influence to a child's education, particularly in art class. Museums and art galleries, as institutions of non-formal education, hold great potential in fulfilling all the desires a young mind has and to shape and invigorate the relationship with art in all shapes.

KEY WORDS: art, themes and motives, child interests, foreign practice, museums and galleries

1. UVOD

Svijet kakav znamo gotovo se svakodnevno u svim životnim područjima suočava s raznim promjenama. Tehnologija, znanost, medicina, ekonomija samo su neka područja koja se mijenjaju. No, samo ta područja ne čine gospodarstvo jedne države. Jedna od najvažnijih grana je i školstvo ili bi barem trebalo biti. Promjene u školstvu Republike Hrvatske koje se odvijaju godinama jamče promjene i trebale bi ići u susret s novim i boljim konceptima i uvjetima školovanja, zato što, promjene su tu da poboljšaju neki sustav i da umanje njegove nedostatke. Ipak, hrvatski (osnovno)školski sustav, kao i mnogo drugi, treba nastaviti rad na svojim promjenama te razvitku. Taj razvitak trebao bi se odvijati s obzirom na glavnog sudionika cjelokupnog školovanja, a to je učenik. Sve se češće u medijima i stručnoj literaturi učenika predstavlja kao „pasivnog promatrača“, konzumenta gotovih produkata i ponavljača informacija koje mu se „serviraju“ u datom trenutku. Sve je manja njegova potreba za vlastitim izražavanjem, odnosno njegove stvarne potrebe, potrebe za stvaranjem, kreativnošću, dokazivanjem vlastitih sposobnosti i vrijednosti, potreba za igrom itd.

Likovna kultura je predmet u kojem se te potrebe vrlo dobro mogu ostvariti, no koji je među ostalim predmetima u slabijem položaju. Ovdje se osvrćem na položaj ovog nastavnog predmeta u *Nastavnom planu i programu*. Isto tako, osvrćem se na prednosti i nedostatke novih pokušaja uvođenja promjena u kurikulum predmeta likovne kulture. Radi usporedbe navode se primjeri kurikulumu iz predmeta Likovna kultura u nekim europskim državama (Sloveniji, Engleskoj i Finskoj). U nastavku rada ispituju se dječji interesi po dobnim skupinama, tj. interesi djece mlađe školske dobi. Potom slijedi osvrt na muzeje i galerije kao institucije s kojima škole surađuju te njihovu ulogu u obrazovanju djece i upoznavanju s djelima likovne umjetnosti.

Drugi dio rada čini istraživanje provedeno sa svrhom utvrđivanja dječjih interesa u likovnoj kulturi, odnosno kojim se temama i motivima najradije priklanjaju učenici mlađe školske dobi, na čemu je bio naglasak istraživanja. Također, želio se utvrditi njihov odnos prema predmetu, u kojoj mjeri su zadovoljni nastavom likovne kulture te što bi promijenili. U tu svrhu učenici su ispunjavali anketne upitnike, dok se drugi dio istraživanja sastojao od realizacije likovnih zadataka koje je dovelo do zanimljivih rezultata.

2. LIKOVNA KULTURA – MJESTO U NASTAVNOM PROGRAMU

Likovna kultura, kao odgojno-obrazovni predmet, zauzima jedan sat u tjednom nastavnom rasporedu, što je ukupno 35 sati u jednoj školskoj godini. Jednak broj sati predviđen je i za prva četiri razreda osnovne škole. Isti broj sati predviđen je i za predmet Glazbene kulture. U *Nastavnom planu i programu* navodi se sljedeće: „Svaki učenik može u potpunosti izraziti sebe, steći znanje i proširiti kompetencije vizualno-likovnoga mišljenja, što zahtijeva realizaciju nastave unutar blok-sata.“ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006., str. 51.) Nije specificirano za koje razrede je „rezerviran“ taj blok sat, osim da se zadaci izvode u blok satnici podijeljenih na 35 sati godišnje, pa nas to opet vodi do propisanog jednog sata tjedno. Prije više od desetljeća, broj sati tjedno zaista je bio dvostruko veći, no ni to nije bilo dovoljno da bi se ostvarili svi likovni zadatci, pogotovo u višim razredima osnovne škole, tako da su učenici nedovršene radove nosili čak i kućama kako bi ih dovršili. Što se tiče teorijskog znanja, o tome nije bilo mnogo riječi. Smatralo se da je likovna kultura predmet od emocionalnog angažmana, da je važan samo za učenike koji su nadareni za taj predmet te se smatralo

„...da je likovna kultura predmet čiji se sadržaj ne može naučiti, već se može uvježbati, pa se vjerovalo, a vjeruje se i danas, da je marginalan, što znači nevažan za stvarnu društvenu ulogu škole. Uloga škole jest da pripremi djecu i mladež za svijet rada. Premda sadržaji vizualne kulture nude mogućnosti podsticanja prostorne inteligencije i divergentnog mišljenja u djece, još uvijek se drži da su sadržaji ovog programa elitistički, izvanvremenski i nesuvremeni, a što dokazuje stručnu neobaviještenost i nepoznavanje činjenica.“ (Tanay, 2001., str. 288./289.)

Danas su okolnosti nešto drugačije, izazovi učitelja su sve veći te se smatra da likovnu kulturu, kao i glazbenu i tjelesnu i zdravstvenu mogu poučavati kvalitetno osposobljeni učitelji. Zato se danas na Učiteljskom fakultetu testiraju kompetencije iz tih područja. Uz to, provode se i različite radionice te vježbe i metodičke vježbe uz vodstvo mentora, kako na fakultetima tako i u školi, nakon čega se analizira uspješnost izvršene vježbe te prednosti i nedostaci iste, studenti vode dnevnik za svaku odrađenu vježbu, a također se predlaže daljnje osposobljavanje učitelja i nastavnika u specijaliziranim vježbaonicama po uzoru na inozemnu praksu jer se pokazalo da studenti koji redovito prakticiraju različite metode u nastavi, primjerice mini projekte, metodičke minijature, akcijska istraživanja itd. nemaju poteškoća kad

se susretnu s istim na radnom mjestu. (Pivac, 2000., str. 221.) Isto tako, traži se povećanje broja sati tjedno u cijeloj osnovnoj školi te prilagodba nastavnog plana i programa.

Istraživanje koje su 2004. godine provele Pivac i Kušćević u školama Splitsko-dalmatinske županije na 220 učitelja odabranih metodom slučajnog odabira, pokazalo je da je potrebno povećati satnicu na dva sata tjedno, dok je manjina izrazila potrebu za 3 sata likovne kulture tjedno. Isto tako, oko 90% ispitanih smatra da je 1 sat tjedno nedovoljan za realizaciju nastavnog programa, većina samoinicijativno produljuje tu satnicu, dok neki još uvijek traže od učenika da radove dovršavaju kod kuće, a neki održavaju blok-sat likovne kulture svaka dva tjedna. Iznenadujući podatak je vezan za upoznavanje učenika s likovnim djelima hrvatske i svjetske kulturne baštine – 12% ukupno ispitanih je navelo da to uopće ne radi, iako ih na to obvezuje nastavni program, isto tako zbog premale satnice, jer stavljaju naglasak na praktičan rad. Uz to, gotovo dvije trećine ispitanih smatra da je predmet likovna kultura vrlo podcijenjen u odnosu na ostale predmete i to zbog niske razine likovne kulture našeg društva, isto toliko ih želi dopuniti i proširiti program likovne kulture, a gotovo polovica ispitanih „mlađih“ učitelja (1-15 godina radnog staža) željelo bi se dodatno likovno educirati, iako smatraju da su dostatno educirani, što je bila najviša vrijednost ponuđenih odgovora.

Sve upućuje na to da je broj sati likovne kulture zaista premalen u odnosu na druge predmete te da ima status nevažnog predmeta, kako zbog učitelja, tako i zbog minimalnog angažmana da se poduzmu promjene, koje još uvijek rade samo pojedinci koji su prihvatili dobrobiti ovog predmeta i stavili učenika u prvi plan.

3. NASTAVNI PLAN I PROGRAM LIKOVNE KULTURE

Što se tiče sadržaja *Nastavnog plana i programa* likovne kulture, on se nije mijenjao od 2006. godine, osim pokušaja reformi o kojima će kasnije biti riječ. Sam *Nastavni plan i program* navodi sljedeće:

„sadržaji i metode budućih kurikuluma kako su definirani sastavnicama Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda – HNOS-a (nastavne teme, ključni pojmovi, obrazovna postignuća, likovnoumjetnička djela) omogućuju recikliranje dosadašnjih nastavnih sadržaja na način primjeren ritmu i tijeku poučavanja.“ (MZOŠ, 2006., str. 51.)

U planu i programu se navode sljedeća likovna područja: crtanje, slikanje, grafika, modeliranje i građenje i dizajn. Obavezne i izborne teme proizašle iz navedenih područja, a koje su zajedničke svim razredima su Točka i Crta, Ploha, Boja, Površina, Masa/ Volumen i Prostor, te su na ovaj način i raspoređene po likovnim područjima od kojih je prvo uvijek oblikovanje na plohi – crtanje, a posljednje primijenjeno oblikovanje – dizajn. Teme propisane Nastavnim planom i programom predviđene za obradu u pojedinim razredima odgovaraju učeničkim sposobnostima i u suodnosu su s drugim nastavnim područjima (korelacija) unutar predmeta. Uz svaku su navedeni i ključni pojmovi te obrazovna postignuća. Na kraju stoje predložena likovno-umjetnička djela koja se pokazuju na svakom satu u svrhu objašnjenja ključnih pojmova, tj. ona su zorni prikaz likovnog problema. „Rješavanjem likovnih problema učenici razvijaju sposobnosti praktičnoga oblikovanja i donošenja estetskih prosudba i odluka i na taj način oblikuju likovni govor.“ (MZOŠ, 2006., str. 51.)

Od izbornih tema za svaki razred navode se 4-5 tema, povezanih sa svakim od likovnih područja. Navedene teme se razlažu na dvije ili više nastavnih jedinica, ovisno o pojedinim priručnicima i tome koliko je učitelju potrebno za obradu pojedine teme, a redoslijed obrade jedinica je proizvoljan. Svakako je poželjno uskladiti obradu nastavnih jedinica s ostalim predmetima kako bi se ostvarila međupredmetna korelacija, posebice matematikom u kasnijoj dobi. (Šobat, 2001.) Ipak, čest je slučaj da se korelacije prenose u temi, a ne sadržaju. U planu i programu se predlaže „strukturna korelacija, u kojoj se nastavni predmeti povezuju na razini zajedničkih pojmova što se usvajaju.“ (MZOŠ, 2006., str. 51.)

Huzjak (2002.) smatra da udžbenici služe kao smjerokazi i da ih nije nužno kopirati u izvedbi te na konkretnom primjeru govori o korelaciji:

„Predmeti se mogu povezati sadržajima u tzv. integriranim danima; ali upravo tu se često upada u zamku tematskog, a ne sadržajnog vezanja nastavnih sati. Primjerice, umjesto da se u svim predmetima govori o leptirima, trebalo bi govoriti o simetriji.“ (Huzjak, 2002., str. 8.)

Isto tako, unutarpredmetna korelacija je također bitna kako bi učenik lakše razvio znanja, sposobnosti i vještine u likovnom izrazu, što je i jedan od ciljeva ovog predmeta. „Likovnom izobrazbom učenici razvijaju svoju vizualnu percepciju i spoznajne vrijednosti kroz likovno stvaralaštvo, proširuju kompetencije vizualnoga mišljenja.“ (MZOŠ, 2006., str. 52.)

Cilj nastave likovne kulture sastoji se u „stjecanju trajnih i uporabljivih znanja, razvijanju sposobnosti i vještina u likovnom izražavanju, odnosno vizualnoj komunikaciji.“ (MZOŠ, 2006., str. 52.) Oni se dalje razlažu na 3 osnovne zadaće opisane u *Nastavnom planu i programu*, a sastoje se od sposobnosti, znanja i stavova koje bi učenik trebao steći na nastavi likovne kulture, kao primjerice usmjereno likovno opažanje, poznavanje i razumijevanje likovnih pojmova i sadržaja iz nastavnih tema, pozitivan odnos prema estetskim vrijednostima likovnoga rada itd. Tanay kaže, citirajući Spajić, da je „cilj nastave likovnog odgoja u osnovnoj školi razvijanje kreativno-likovnih izražajnih i oblikovnih sposobnosti i odgajanje osjetljivosti za estetsko doživljavanje djela likovnih umjetnosti i okoline učenika.“ (Tanay, 2001., str. 286.; prema Spajić, 1989.)

4. NASTAVA LIKOVNE KULTURE

Kao i sve drugo, sati likovne kulture također zahtijevaju dobru pripremu, jer ona uistinu jest pola posla. Važno je početi od onog što učenici moraju naučiti, dakle od ključnih pojmova vezanih uz svaku nastavnu jedinicu te obrazovnih postignuća i prema tome organizirati sat. „Ključni pojmovi su temeljni pojmovi koje učenici usvajaju promatranjem, usmjerivanjem i zadržavanjem pozornosti te praktičnim radom.“ (MZOŠ, 2006., str. 52.) Njihovom razradom, nakon svake jedinice i teme, dolazi se do obrazovnih postignuća, tj. postignuća učenika na satu. Da bismo procijenili učenička postignuća, potrebno je njihov rad vrednovati. Tanay navodi da „ako ne vrednujemo što učenici rade, ne možemo odrediti pridonosi li naš rad razvoju njihove ličnosti ili ga ometa.“ (Tanay, 2002., str. 9.). S obzirom na to da je svim učiteljima u cilju da učenici ostvare što veća postignuća te tako razvijaju nazore, mišljenja te stvaralački nagon i likovne interese, uloga učitelja je ključna kako u motivaciji, tako i u vrednovanju. Vrednovanje se provodi u toku trajanja nastave te nakon likovnog rada. Isto tako, važno je i pravo je svakog učenika da primi točnu, valjanu i iskrenu informaciju učitelja o svom radu. Nije sve uvijek jednako dobro i nije sve izazov za svako dijete. Vrednovanje ima zadaću poticanja, a „stalno odobravanje onoga što učenik stvara, bez obzira na trud koji ulaže u proces i samo stvaranje i kvalitetu svog rada, može imati negativne posljedice za učenika.“ (Tanay, 2002., str. 10.)

Vrednovanje je isto tako i posljednja etapa svakog sata u koju je poželjno uključiti i ostale učenike, kako bi prokomentirali radove međusobno te iznijeli mišljenje o ostvarenosti zadataka. Stručnjaci upozoravaju na različito vrednovanje dječjeg rada i rada odrasle osobe ili umjetnika jer se dječji rad vrednuje „kvantumom specifične vrijednosti koja karakterizira upravo djetinji način izražavanja.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 59.)

Prva etapa sata je motivacija. Moglo bi se reći da o dobroj motivaciji ovisi cjelokupnost sata i dojmovi učenika. Ona mora biti kreativna, povezana sa zadatkom, a o motivu ovisi kakva će ona biti. Ako se uzmu u obzir 3 vrste motiva (vizualni, nevizualni i likovni i kompozicijski elementi kao izvor motiva), za svaku vrstu je potrebna druga motivacija. Glavna zadaća ovog dijela sata je da razvije interes kod djece i želju za radom.

„...učenike treba motivirati dodatnim pobudama ili pak likovne zadatke, metodičke, organizacijske i druge postupke što više približiti prirodnim, kulturnim i profesionalnim potrebama učenika. U likovnom odgoju to postižemo uvažavanjem načela zornosti, samoaktivnosti učenika, didaktičkim oblikovanjem likovnih zadataka iz svakodnevnog učenikova života itd.“ (Predovnik, 2001., str. 277.)

Kod svake motivacije učenicima se prikazuje umjetničko djelo, odnosno reprodukcija, ilustracija ili fotografija umjetničkog djela koja je u funkciji pojašnjenja nekog likovnog problema te je isto tako obavezan čin u nastavi likovne kulture.

„Svojim različitim razinama iščitavanja konkretna ilustracija nudi učenicima i viši stupanj oblikovnog mišljenja svjesnim iščitavanjem likovnih struktura, omogućuje i interdisciplinarni pristup, suodnos sa sadržajima drugih nastavnih predmeta i sudjeluje u motivaciji učenika.“ (MZOŠ, 2006., str. 52.)

Usprkos svojoj važnosti, ovaj dio sata ne bi trebao biti pretjerano dug, a pribor za rad poželjno je pripremiti prije samog početka. Predviđeno je da motivacija traje 5-10 minuta, nakon čega slijedi najava zadatka, dodatna pojašnjenja, odgovori na pitanja (ako ih koji od učenika postavi), a potom se kreće s radom. Prema okvirnoj računici učenicima za rad ostaje oko pola sata, točnije, 17, 5 sati u cijeloj školskoj godini, što je premalo da bi se ostvarili željeni likovni zadatci, a kamoli da bi učenici mogli steći unutarnje vrijednosti i razviti opažaje. No, ovisno o učitelju i njegovom tjednom rasporedu, ponekad su slobodni prolongirati to vrijeme, s obzirom na potrebe pojedinih zadataka. Sudeći prema svemu, likovna kultura kao predmet u Nastavnom planu i programu ima vrlo visok status, no praksa je potpuna suprotnost.

Nakon motivacije slijedi najava zadatka, koja je također vrlo važan dio sata. Vrlo je važno što kraće i razumljivije učenicima objasniti što će i kako raditi da što bolje razumiju zadatak i da budu što manje zbunjeni. Potom slijedi provjera onog što je najavljeno u svrhu provjere razumijevanja najavljenog zadatka. Što se tiče samog rada na zadatku, on je isključivo učenikova aktivnost. Učitelj ne bi smio sugerirati rješenja, kuditi, omalovažavati te fizički pomagati u izradi već poticati, hrabriti, ali pomoći minimalno oko onog što učenik ne može napraviti sam. Kušević (2003.) tvrdi da likovne sadržaje pred učenike treba postavljati zanimljivo problemski uvodeći ih u nastavne jedinice na način koji potiče i zadovoljava dječju radoznalost i pomaže im shvatiti razloge učenja likovnog jezika te kako im ne valja ponuditi gotovo likovno rješenje ili narediti likovni motiv rada. Dakle, izrada radova, odnosno

rješavanje likovnih problema trebalo bi učenicima predstavljati užitek, a ne samo puko izvršavanje zadatka zbog kojeg će dobiti dobru ocjenu jer uglavnom su ocjene kao simbol procjene učeničkih radova vrlo dobre i odlične. Potrebno je kod učenika produbiti želju za ostavljanjem vlastitog pečata u radovima, jedinstvenog i unikatnog, a s druge strane zatomiti onu za kopiranjem, uzimanjem tuđih ideja ili gotovih predložaka, što danas više nije rijetkost. Da bi se to postiglo, dijete treba osjetiti slobodu izraza, jer se u ukočenom i prisilnom ozračju vrlo teško ostvaruju dobri i poželjni rezultati. Navedeno se vezuje uz metodičko načelo vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja, a to je prožimanje intrinzičnog i ekstrinzičnog cilja:

„Uživanje u samoj aktivnosti radi aktivnosti pravi je primjer intrinzične motiviranosti i bilo bi pogrešno i nasilno odvratiti dijete od takova zadovoljstva. Stoga nije ni potrebno da učenik baš svaku nastavnu jedinicu završi nekim konačnim djelom. Program treba učenika prilagodljivo voditi prema zadovoljstvu dopuštajući im da uživaju u samom radu, čak i da se ponekad izgube u njemu, zaboravljajući privremeno i cilj. Postepeno izgrađivanje svijesti o cilju aktivnosti uz naglašavanje užitka u samoj aktivnosti i povećanje tog užitka zbog zadovoljstva postignutim ciljem, u osnovi je pronalaženje ravnoteže između intrinzične i ekstrinzične motiviranosti. U motivacijskom smislu, program vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja trebao bi vratiti oblike motivacije na spontani dječji oblik (uživanje u aktivnosti-intrinzični cilj) i postepeno voditi njegovu prerastanju u zreliji oblik uživanja – do uživanja u postignutu cilju – likovnom djelu (ekstrinzični cilj).“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 104./105.)

Uz navedeno, vrijednost radova ne treba ni prenaplaćavati jer „pretjerana pohvala djece ubrzo dovodi do zamjene ciljeva.“ (Belamarić, 1986., str. 254.)

5. PRIRUČNICI ZA UČITELJE LIKOVNE KULTURE

Kako je za dobar sat potrebna dobra priprema, učitelji se za pripremanje sata mogu poslužiti propisanim priručnicima. Za učitelje razredne nastave tu su priručnici „Učimo gledati“, prof. Miroslava Huzjaka te „Valovi boja“ prof. Emila Roberta Tanaya. Ovi priručnici propisani su hrvatskim *Nastavnim planom i programom* za osnovnu školu. Isto tako, oni su polazišna točka za pripremu nastavne jedinice u školi budućim učiteljima i studentima Učiteljskih fakulteta. Uz njih, na tržištu se nude i neki priručnici drugih autora gdje su likovna područja, teme i motivi prikazani kroz ideje o realizaciji zadataka koje autori predlažu. Navode se načini na koje se pojedina tema realizira u pojedinim razredima kroz pojedine tehnike, a postoji i dio s tzv. prigodnim danima kao što su Božić, Majčin dan, Valentinovo, Uskrs itd. Ipak, u tim je danima zadatke potrebno dobro osmisliti jer se često oni postavljaju tako da potiču učenike na uporabu shema, pri čemu izostaje kreativnost te inovativnost, a radovi se često razlikuju samo u pojedinostima.

Također, tu su i načini rada novijim tehnikama kojima se učenici mogu baviti u izvannastavnim aktivnostima s obzirom na njihove interese, npr. fimo masa, izrada nakita od žice, izrada svijeća od voska, origami, naljepnice za staklo i sl. Usprkos tome, etape sata u njima nisu navedene kao u priručnicima prof. Huzjaka i Tanaya. Pregledni su, sadrže mnoštvo dječjih radova iz kojih se može iščitati što djeca rade u pojedinim razredima, na koji način te koja je razina njihove kreativnosti, ali ipak sadrže i mnogo šablona koje učitelji bez obzira na nedostatak ideja ne bi trebali upotrebljavati. Ipak, korisno je povremeno se poslužiti i takvim priručnicima koje su sastavili drugi učitelji kako bi ponudili neke nove ideje i drugačiji pristup realizaciji likovnih zadataka.

5.1. Udžbenici i priručnici za nastavnike

Udžbenik, tj. metodički priručnik autora Nade Grgurić te Marijana Jakubina neizostavno je djelo u području likovnosti. Ono se bavi sadržajima likovne kulture u razrednoj nastavi te sistematski prikazuje komponente likovnog stvaralaštva i razvoj likovnog izražavanja kod djece te je stoga, kao što i samo autori navode, namijenjen učiteljima i studentima razredne nastave te ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima

u području likovne kulture, odnosno vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja. (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 9.)

Udžbenik počinje kratkim uvodom te poglavljem o povijesnom razvitku predmeta vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja, počevši od Egipta i antičke Grčke sve do danas. Sljedeća poglavlja govore o vizualnom i likovnom mišljenju te različita shvaćanja razvojnih faza dječjeg likovnog stvaralaštva što upotpunjuju i slikovnih prikazima u tablici. Faze su detaljno razložene te obogaćene primjerima dječjih radova prikupljenih u mnogim različitim školama i dječjim vrtićima. Mnogo pažnje posvećeno je i poglavljima o dječjoj kreativnosti gdje autori navode uvjete razvoja likovne kreativnosti, kako poticati kreativnost u razredu, kako utjecati na likovnu kreativnost te razvojne faze kreativnosti u čemu se dječji izraz razlikuje od umjetničkog. Vezano za samu nastavu, navode se metode i načela u vizualno-likovnom odgoju i obrazovanju. Autori naposljetku navode didaktičko-metodičke osnove za izvođenje nastave, kako pripremiti sat po etapama (artikulacija sata), koja je uloga učitelja u nastavnom procesu te elemente vrednovanja i ocjenjivanja. Na samom kraju nalaze se okvirni i izvedbeni program predmeta Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje za razrednu nastavu, uz dodatak primjera za obradu nastavnih jedinica te raznolik izbor motiva.

Sve to čini ovaj udžbenik kvalitetnim materijalom za pomoć učiteljima za planiranje i provedbu nastavnog sadržaja. Njegovi dijelovi se dobro nadovezuju, sadržaj je u potpunosti razumljiv te konkretni primjeri (dječji radovi) upotpunjuju tekstualne dijelove. Posebno dobro je prikazan dio s dječjim razvojnim fazama, gdje se vrlo detaljno mogu vidjeti sve posebnosti pojedine faze. Jednako je dobro obrađen i dio vezan za planiranje i izvedbu nastavnih sadržaja na satovima. Svaka etapa sata je detaljno razrađena, a odlična nadopuna tome su i primjeri nastavnih jedinica.

S obzirom na kvalitetu, ovaj se udžbenik može ponajprije preporučiti budućim učiteljima razredne nastave te nastavnicima likovne kulture kako bi što bolje razumjeli ovaj nastavni predmet te tako i bolje osmišljavali nastavne sate. Ipak, udžbenik bi se mogao upotrijebiti novijim sadržajima i saznanjima iz područja vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja.

Priručnik prof. Tanaya pod nazivom „Valovi boja“ kao i priručnik prof. Huzjaka „Učimo gledati 1-4“, koncipirani su s obzirom na *Nastavni plan i program*. Oba sadrže sve komponente za osmišljavanje sata. Također, tu su i priručnici različitih

autora pod nazivom „Učimo gledati“ koji se mogu naći za svaki od prva 4 razreda osnovne škole.

U priručniku „Valovi boja“ se na početku navode nastavne metode te postupci vrednovanja, a jedan od najvažnijih dijelova priručnika je stranica s načinima kako odgovoriti na potrebe učenika u nastavi likovne kulture. Neki od navedenih načina su:

„otkriti i odgovoriti na osjetilna svojstva vizualnih elemenata u okruženju i umjetničkim djelima, vizualne i oblikovne elemente u okolini u umjetničkim likovnim djelima, izmišljati i razvijati različite ideje temeljene na različitim poticajima, spoznati temeljne pojmove vezane uz postupke nastanka umjetničkih likovnih djela, opisati likovni problem...“ (Tanay, 2002., str. 12.)

Ovo su samo neki od navedenih prijedloga. Neupitno je da je svaki vrlo važan za obostrano zadovoljstvo i uspjeh u likovnom izražavanju. Nadalje, starija izdanja priručnika su ispunjena radnim listićima po razredima, a nova nude samo udžbenike za učenike. Priručnik prof. Huzjaka se isto tako bavi obradom tema po razredima, uz prikladne zadatke za učenike. U njegovom priručniku početna riječ pripada pojašnjavanju vizualnog jezika, konceptima udžbenika za likovnu kulturu, međupredmetnoj korelaciji te sustavima u likovnoj umjetnosti. U priručniku prof. Tanaya, prije svakog razreda, navedene su neke karakteristike učenikovih sposobnosti kao i ciljevi i zadatci unutar nastavnih cjelina te korelacija pojedine jedinice s nekim od obrazovnih ili odgojnih predmeta. Potom dolaze stranice s područjima i tokovima rada, također raspoređeni po nastavnim jedinicama te prema zadacima koje Tanay navodi – opažanje (uključuje vizualne elemente, oblikovne elemente te uočavanje vizualnih i oblikovnih elemenata), kreativno izražavanje (tema, likovno-tehnička sredstva te način rada), umjetnik/umjetnička djela i osvješćivanje (vrednovanje, primjena znanja te kriteriji ocjenjivanja). Nakon toga slijede ciljevi i zadatci po nastavnim jedinicama te područja i tokovi rada.

„Povezanost cilja i sadržaja nastave likovne kulture ogleda se u povezanosti opažanja, kreativnog izražavanja i vrednovanja. (...)Promatranje, istraživanje i stvaranje izrazi su nadahnuća, ali i primjene znanja o vizualnim elementima, njihovim odnosima kako bi se mogle zadovoljiti odgovarajuće potrebe učenika i učenika i razvijati likovni govor.“ (Tanay, 2002., str. 8.)

Kod svakog radnog listića navedeni su zadatci nastave te što se može raditi u pojedinim etapama sata. Oni su svakako korisni, no javljaju se teškoće kod

realizacije zadataka jer je jedan školski sat premalo za dječji stvaralački rad. Ovdje je važno osvrnuti se na motivaciju, jer učenici u ovom dijelu sata najviše promatraju i opažaju. Prema riječima profesora Tanaya, učenicima uvijek treba osigurati mnogo vizualnih primjera, ne samo onih na listićima te poticati učenike da izraze ono što su istraživali na reprodukciji, kako verbalno, tako i oblikovno. Vizualni primjeri mogu se crpiti iz njihove okoline (razred, školsko dvorište...), a vrlo je važno prikupiti što više umjetničkih reprodukcija povezanih s likovnim zadacima. Huzjak (2002.) također navodi kako su „reprodukcije i originalna umjetnička djela važan sastojak okoliša u kojem dijete odrasta. Zbog čestog izostanka tog sastojka u društvu postoji nerazumijevanje za red koji nudi umjetnina, a to se nerazumijevanje odražava u mnogim oblicima ponašanja.“ (Huzjak, 2002., str. 13.)

Nakon motivacije učenike se navodi da istraže, bilo da se upoznaju s novim tehničkim sredstvima, bilo da opisuju svoja zamišljanja i sl. Dakle, zadatci nastave izvode se kroz 4 glavna glagola: „motivirati, istraživati, stvarati i vrednovati.“ (Tanay, 2002., str. 25.) S druge strane, Huzjak nudi mnoštvo različitih zadataka. Kod artikulacije sata navodi zadatak, zatim slijedi dio s uputama gdje djeca mogu započeti s radom i gdje se povezuje motiv, likovni problem, tehnika i područje te je to zapravo opis nastavne jedinice. Isto tako, uz prijedloge reprodukcija kao kod Tanaya, Huzjak nudi i gotove dječje radove kao prikaz, tj. primjer dobro ostvarenih likovnih zadataka. Što se tiče redoslijeda tema i jedinica, oba priručnika prate *Nastavni plan i program*. Tanay je nastavne jedinice podijelio prema cjelinama: crti, plohi, boji i prostoru. Oba priručnika sadrže i poglavlja s nastavnim metodama, tj. metodičkim savjetima i vrednovanjem učeničkih radova. Oba priručnika imaju osim mnogo sličnosti i još neke posebnosti – priručnik prof. Tanaya sadrži poglavlje s razvojem crtačkih sposobnosti kod djece u dobi od 6 do 10 godina, a prof. Huzjak je u svoj priručnik dodao poglavlje o šablonama te čitanju likovnog teksta. Uz navedeno, dodao je i okvirni makroprogram za sva 4 niža razreda.

Oba priručnika prepuna su korisnih primjera što se tiče same obrade nastavnih jedinica, od korelacije s drugim predmetima, metodičkih savjeta i pojašnjenja likovnog jezika. Ipak, ima nekih dijelova koje je potrebno „osvježiti“, primjerice likovne igre, obradu točke u prvom razredu ili kontrasta u drugom razredu jer se ne mogu sve jedinice izvoditi uvijek na isti način. Priručnici su stari te premda su ih pisali stručnjaci, učitelji bi svakako trebali razvijati svoju kreativnost pri obradi sati,

a ne uzimati gotove ideje iz ovih ili onih priručnika koje dobiju uz udžbenike te iz kojih većina učitelja samo uzima ideje jer ako se želi potaknuti učenike na kritičko razmišljanje i poticati na stvaranje, treba prvo krenuti od sebe.

5.2. Motivi i teme u priručnicima

Kao što je već navedeno, 5 je osnovnih tema u *Nastavnom planu i programu* za predmet Likovna kultura. To su Točka i Crta, Ploha, Boja, Površina, Masa/ Volumen i Prostor. Svaka od navedenih može biti i izborna uz odabir određenog područja. Motivi općenito mogu biti vizualni, nevizualni te mogu biti likovni i kompozicijski elementi kao poticaj. Ovakve motive predlažu i Grgurić i Jakubin u svom okvirnom programu predmeta Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje. Motivi se ponavljaju od 1. do 4. razreda te su prisutni u djetetovoj okolini. Autori navode sljedeće: „Kroz odabrani motiv treba uvijek postaviti neki likovni problem. Dakle, ne motiv zbog motiva, nego zbog likovnog problema postavljena nastavnom jedinicom.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 107.) U njihovom priručniku na kraju stoji čak i popis svih motiva koji se mogu odabrati, a dijele se na motive iz djetetove okoline, motive iz sadržaja ostalih nastavnih predmeta, motive iz hrvatske povijesti i hrvatske kulturne i narodne baštine, motive iz narodnih običaja i događaja, likovne i kompozicijske elemente kao poticaj te motive iz sfere ne-vizualnog. Svaka grupa motiva se dodatno dijeli, a neki od motiva su: lampica maslačka, borova grančica, cvijet kestena, proljetni pupovi, biciklisti, igre, ljudi i psi, stvaranje svemira, ljubav, vjera itd. Motiva je pregršt te bi svakako bilo korisno posegnuti za ovim priručnikom u nedostatku ideja.

Ove ideje se ne razlikuju mnogo od ideja prof. Huzjaka i prof. Tanaya. Oni motive također predlažu s obzirom na pojedinu temu. Tako Huzjak (2002.) uz temu točke i crte u 1. razredu navodi motiv čipke, kukuruza, ježa, vjeвериčjeg repa te uz to predlaže prikladnu reprodukciju. Tanay (2002.) uz tu istu temu u prvom razredu predlaže životinje koje lete ili plivaju zajedno. Ostali motivi koje autori nude su automobili (jedan prema sjećanju, drugi prema mašti), čudesna ptica, stadion pun ljudi, šarena kiša, znakovi koji štite prirodu, Međunarodni dan pismenosti itd. Dakle, sve su ovo motivi koji su za djecu prikladni, koji imaju potencijal razvitka njihove kreativnosti te koje mogu zamisliti ili izmisliti.

Sve ove motive je moguće kombinirati, baš kao i tehnike, pri čemu uz poznavanje likovnog jezika mogu nastati vrlo kreativna likovna djela, na što je učenike poželjno ohrabrivati. Što se tiče motiva koje učenici najradije odabiru, smatra se da su to oni koji u njima bude najjače emocije i kao što je ranije rečeno, pri čijoj realizaciji su uspješni. Isto tako, učitelji mogu vrlo lako pobuditi interes kod djece za motive koji ih i ne zanimaju prigodnom motivacijom, osobnom demonstracijom, zanimljivim nastavnim sredstvima itd.

6. NA TRAGU NOVIH KONCEPCIJA

Okvir nacionalnog kurikulum je dokument koji djelomično predstavlja Cjelovitu kurikulumu promjenu. Cjelovita kurikulumna reforma „prva je mjera kojom je započela realizacija Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (Strategija).“¹ U dokumentu se navodi kako su promjene predložene Cjelovitom kurikulumom reformom „početak smislene, sustavne i korjenite promjene sustava odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske.“ Iako ovaj pokušaj „sustavne i korjenite promjene“ nije zaživio, a dokumenti nisu prihvaćeni, važno je da se ovdje spomenu jer sadrže dobre smjernice te nove i zanimljive pristupe. Svaki od dokumenata koji će biti naveden može se naći na web stranicama navedenima u literaturi.

U dokumentu *Okvirnog nacionalnog kurikulum* nabrojani su nedostaci starih pokušaja strukturiranja odgojno-obrazovnog procesa, tendencije nove kurikulumne reforme, sastavnice kurikulum, uporišta Nacionalnog kurikulum, a među ostalim i sustav nacionalnih kurikulumskih dokumenata kao što su *Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje* uz kurikulum za predškolsko, gimnazijsko, strukovno i umjetničko obrazovanje. Nakon toga slijede područja kurikulum i kurikulumi međupredmetnih tema, predmetni kurikulumi te različiti okviri za vrednovanje procesa, poticanje postignuća učenika s teškoćama te darovitih učenika. Kao cilj ovog pokušaja navodi se:

„uspostavljanje usklađenoga i učinkovitog sustava odgoja i obrazovanja cjelovitim kurikulumnim i strukturalnim promjenama da bi se djeci i mladim osobama osiguralo korisnije i smislenije obrazovanje u skladu s njihovom razvojnom dobi i interesima te svakodnevnom životu...“²

NKOO ili punim nazivom *Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje* jedan je u ciklusu kurikulumnih dokumenata kojima se željelo reformirati hrvatsko osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. Prijedlog je to novog hrvatskog standarda poput posljednjeg od kojeg polazi nastava, a objavljen je 2011. godine. Na ovom dokumentu radili su stručnjaci iz cijele zemlje: učitelji brojnih osnovnih škola, profesori na sveučilištima te koordinatori iz Agencije za odgoj i obrazovanje, a

¹ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/ONK-18.2-POPODNE-2.pdf> (preuzeto 7.7.2017.)

² Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/ONK-18.2-POPODNE-2.pdf> (preuzeto 7.7.2017.)

projekt je dio Strategije obrazovanja znanosti i tehnologije, odnosno Cjelovite kurikularne reforme koja je dio Strategije.

U dokumentu se navodi kako se *Nacionalni kurikulum* „zasniva na razvojnim odgojno-obrazovnim tendencijama u Europi i svijetu te hrvatskoj obrazovnoj tradiciji i odgojno-obrazovnim dokumentima Republike Hrvatske.“³

Ciljevi kurikuluma i generičke kompetencije, koje se sastoje od znanja, vještina i vrijednosti su detaljno objašnjeni te slikovno prikazani. Nadalje, navode se načela učenja i poučavanja te sam proces učenja i poučavanja s naglaskom na aktivnom sudjelovanju učenika u ovom procesu s konkretiziranim elementima aktivnosti.

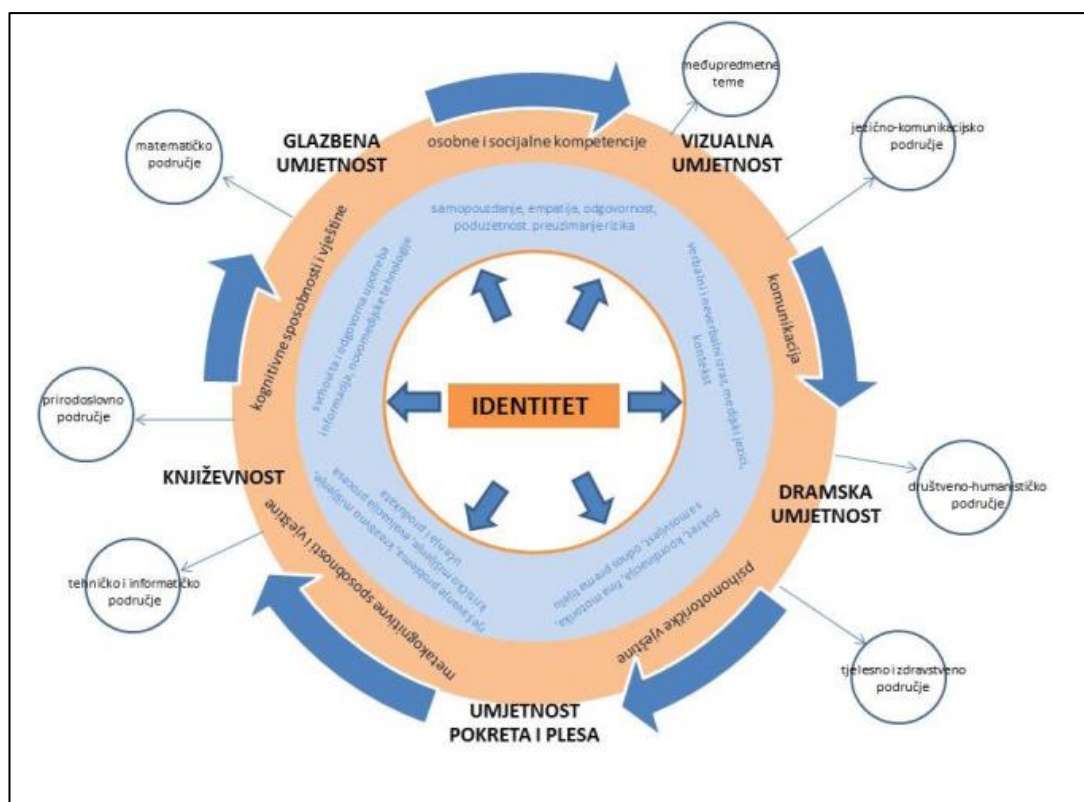
Neke od promjena u prijedlogu novog kurikuluma su redanje razreda po odgojno-obrazovnim ciklusima. Broj razreda je i dalje 8, a niže osnovnoškolsko obrazovanje se dijeli u dva ciklusa, kao i više: 1. i 2. razred spadaju u 1. ciklus, dok 3. i 4. spadaju u 2. ciklus. U kurikulumu (2016.) se navodi kako su ciklusi podijeljeni na ovaj način „kako bi se učenicima olakšala prilagodba na zahtjeve odgojno-obrazovnoga sustava u skladu s njihovom razvojnom dobi.“⁴

Što se tiče nastavnog plana i broja sati pojedinog predmeta, za likovnu kulturu je i dalje predviđeno samo 35 sati godišnje za svaki razred u svakom ciklusu, što dovodi u pitanje ostvarivost novih koncepcija. Isto toliko predviđeno je za predmet tehničke kulture i glazbene kulture, no zanimljivo je da je za sve izborne predmete (vjeronauk, informatiku, strani jezik...) previđen dvostruko veći broj sati čime se potvrđuje vrlo loš status ovih predmeta gdje učenici najviše uče iz konkretnog, samostalnog rada i „u kojima je još jedino prisutan estetski (osjetilni) doživljaj.“ (Pivac, 2000., str. 223.). Novosti koje se predlažu ovim dokumentom su i međupredmetne teme poput osobnog i socijalnog razvoja, zdravlja, održivog razvoja itd. One su opisane u svojim prijedlozima kurikuluma, sveukupno ih je 7 te se navode za sva tri obrazovna ciklusa. Školska se godina produljuje za dva tjedna, koja čine projektni tjedni čija organizacija sadržaja i realizacija ovisi o školi. Izvode se u drugom polugodištu, prema potrebama i interesima učenika te mogućnostima škole.

³ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/NKOO-1.pdf> (preuzeto 7.7.2017)

⁴ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/NKOO-1.pdf> (preuzeto 7.7.2017)

Nacionalni dokument umjetničkog područja kurikulum je poseban dokument koji obuhvaća predmete poput likovne kulture, glazbene kulture, tjelesne i zdravstvene kulture, književnosti te druge srodne izborne i obavezne predmete. Očekivanja za učenje i podučavanje navedenih predmeta su za sve cikluse osnovnoškolskog obrazovanja pomno razrađena za vizualnu, dramsku, filmsku, plesnu i glazbenu umjetnost te književnost, s obzirom na makrokoncepte. Neka od navedenih očekivanja su: da učenik razvija sposobnost uočavanja, razlikovanja, imenovanja osnovnih sastavnica umjetničkog djela, učenik pozitivno reagira na pojave u umjetnosti, kulturi i kulturnoj baštini; učenik izražava svoje osjećaje, misli, iskustva, stavove i vrijednosti prenošenjem ideje i poruke u formu, materijal i medij itd.⁵ Na kraju stoji dio koji objašnjava kako povezati koje dijelove umjetničkog područja s međupredmetnim temama, koje vrlo zorno prikazuje i slikovni prikaz navedenog.

Slika 1. Grafički prikaz umjetničkog područja kurikulum (prijedlog Nacionalnog dokumenta umjetničkog područja kurikulum, 2016., str. 11.)

⁵ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/04/UMJETNICKO-PODRUCJE.pdf> (preuzeto 7.7.2017.)

Za predmet likovne kulture postoji zaseban kurikulum pod nazivom *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura i likovna umjetnost*. U dokumentu su navedene mnoge novosti, počevši od 4 razine usvojenosti nastavnog sadržaja, od zadovoljavajuće do iznimne te se za svaku navode učenikove sposobnosti i vještine, s obzirom na navedene ishode. Uz ishode stoje i dodatci u kojima se navode predložene likovne tehnike za svaki razred te koji će se elementi obrađivati: točka, crta, hrapava i glatka površina, masa i prostor itd. Materijali i izvori predviđeni u realizaciji nastave su obavezni udžbenici u tiskanome ili digitalnom obliku sa, kako se u dokumentu za kurikulum likovne kulture (2016.) navodi, bazom „kvalitetnih digitalnih reprodukcija umjetničkih djela nacionalne i svjetske baštine za slobodnu uporabu u procesu učenja i poučavanja, baza sadržaja na koju se upućuje učenik tijekom istraživačkog rada te dodatni multimedijски i tiskani materijali za vježbu“⁶, a uz to je preporuka da se u nastavi koriste stručne internetske stranice te stranice raznih galerija i muzeja s digitalnim reprodukcijama. Vezano za vrednovanje i ocjenjivanje, „u prvome odgojno-obrazovnome ciklusu nema brojčanih ocjena, a koristi se kvalitativno opisivanje postignuća na ljestvici od tri stupnja: potrebna podrška, u skladu s očekivanjima, iznimno u odnosu na očekivanja.“⁷

Od ostalih novosti navodi se rad u specijaliziranim učionicama elektroničkom opremom, audioopremom, prostorom za čuvanje dječjih radova, podlogom za reprodukciju i sl. U velikom broju škola na ovakve zahtjeve je teško pozitivno odgovoriti zato što su učionice za razrednu nastavu općenito slabo opremljene, mnoge škole imaju tek jedno prijenosno računalo koje se koristi po potrebi i jedan projektor, tako da su ove ideje ostvarive tek u višim razredima osnovne škole gdje učenici imaju svoje specijalizirane učionice. Ipak, dobro je i korisno ići u korak sa suvremenim zahtjevima i uključiti učenike u svijet digitalnih medija u koje su ionako već upućeni. No, ovo nije jedini nedostatak ovog dokumenta.

Prvenstveno se postavljaju veliki zahtjevi, kako za učitelje, tako i za učenike, pogotovo najmlađe. Teme bi, svaku od 4 navedene po razredu, trebalo konkretno na primjerima pojasniti jer one do sad nisu postojale. Tu je i portfolio kao jedna od sastavnica koja će se vrednovati u cjelokupnom procesu. Koristan je naglasak

⁶ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Likovna-kultura-i-Likovna-umjetnost.pdf> (preuzeto 7.7.2017.)

⁷ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Likovna-kultura-i-Likovna-umjetnost.pdf> (preuzeto 7.7.2017.)

stavljen na kreativnu igru u cjelokupnom stvaralačkom procesu, no koncepti poput performancea, happeninga, konceptualne umjetnosti i umjetničkih instalacija su prevelik „zalogaj“ za djecu u dobi od 6 do 10 godina. Prof. Huzjak sam navodi kako se, vezano uz to, treba postaviti pitanje „učenikovih razvojnih sposobnosti za takvu djelatnost, posebno u razrednoj nastavi.“⁸ On također smatra kako se kurikulumom umanjuje vrijednost konkretnog likovnog izražavanja. Isto tako, često se spominju termini vizualna umjetnost i vizualna kultura, za koje smatra da su prenaplašeni jer nije umjetnost sve što je vizualno, a i vizualna umjetnost je „maleni podskup likovne umjetnosti“.⁹ Likovna kultura podrazumijeva oblikovanje, ali nije dovoljno nešto samo izraditi i dati mu naziv. Postavlja se pitanje bi li učitelji moći pratiti ovakav prijedlog kad bi se on prihvatio jer njegovi sadržaji zahtijevaju mnogo pripreme, rada i učenja kako bi se ostvarili. Stoga je prijedlog ovog kurikuluma, barem za razrede predmetne nastave, potrebno doraditi u tematskom smislu i razradi ishoda, s polazišta učenikovih razvojnih stupnjeva i mogućnosti. S tim se slažu i stručnjaci u ovom području, a Belamarić navodi sljedeće:

„...suvremeni odgoj i često iskrivljena pedagogija provode svoje stavove i zamisli, bez obzira jesu li u skladu s prirodom djece, odnosno s bićem pojedinog djeteta, njegovim razvojnim potrebama i mogućnostima. Tako umjesto podupiranja razvoja djece dolazi do sukobljavanja s tokom i smislom njihova razvoja a time se usporavaju i iskrivljavaju prirodne sposobnosti djece. I dok god se to događa, ići ćemo iz reforme u reformu odgoja i obrazovanja, pokušati ovaj ili onaj model konstruiran na osnovi nečijih želja i teorija, a rijetko će se kada oni osnivati na „osluškivanju“ djece.“ (Belamarić, 1986., str. 261.)

Pivac navodi, referirajući se na Gardnera i njegovu teoriju o više vrsta inteligencija:

„...ovakvo, znatno demokratičnije shvaćanje inteligencije uvjetuje uvođenje niza inovacija u školski kurikulum i organizaciju odgojno-obrazovnog rada uopće. No, današnja iskustva pokazuju da je glavni inicijator i nositelj inovacija nastavnik-profesor te da se promjene u školi neće dogoditi promjenom školskih zakona, propisa, programa.“ (Pivac, 2000., str. 224.)

⁸ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Likovna-kultura-i-Likovna-umjetnost.pdf> (preuzeto 7.7.2017.)

⁹ Dostupno na: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Likovna-kultura-i-Likovna-umjetnost.pdf> (preuzeto 7.7.2017.)

7. NASTAVNI KURIKULUMI EUROPSKIH ZEMALJA

7.1. Slovenija

Zemlja koja ima jedinstven školski sustav u cijeloj Europi i njoj je po kulturnim standardima najbliža je Slovenija. U Sloveniji djeca kreću u školu s navršenih 6 godina. Likovna kultura, sudeći prema satnici, cjenjeniji je predmet nego u Hrvatskoj. U prvih 5 razreda osnovne škole za predmet likovne kulture namijenjeno je 70 sati, dok je od 6. do 9. razreda određeno 35 sati. Što se tiče kurikuluma za predmet likovne kulture, on se doima mnogo jednostavnijim od hrvatskog. Izrađivali su ga učitelji, magistri primarnog obrazovanja koji rade u školama i u Zavodu za školstvo Republike Slovenije. Sadržaji ne odudaraju mnogo od sadržaja našeg kurikuluma, a temeljnih (općih) je ciljeva likovne kulture nekoliko. Neki od njih su: razvoj kreativnih sposobnosti likovnog izražavanja i njegovanje individualnog likovnog izraza, upoznavanje s osnovnim likovnim teorijskim znanje te osposobljavanje učenika za izvođenje likovnih zadataka, razvijanje sposobnosti za oblikovanje kriterija vrednovanja likovnih djela i općih likovnih problema itd. Operativni ciljevi i sadržaji dijele se po trijadama, tj. odgojno-obrazovnim razdobljima – prva, druga i treća tri razreda osnovne škole te su svrstani u tablicu. U lijevom stupcu tablice nalaze se operativni ciljevi za sva tri razreda za sva likovna područja te su za prva tri razreda načinjene tablice prema operativnim ciljevima za crtanje, slikanje, grafiku, kiparstvo i arhitekturu. S desne strane tablice nalaze se pojmovi koji su razrađeni prema područjima i koji se obrađuju u pojedinom razredu. Za drugu trijadu napravljena je jedna tablica koja uključuje crtanje, slikanje i grafiku te druga za kiparstvo i arhitekturu, zato što su zadatci koji uključuju oblikovanje na plohi i oblikovanje u trodimenzionalnom prostoru odvojeni. Svaki od tih odgojno-obrazovnih razdoblja ima svoje zadatke, koji nisu jasno razloženi u tablici s ciljevima, za razliku od pojmova koji jesu. Na početku dokumenta stoje neki temeljni zadatci likovne kulture, a nakon svakog odgojno-obrazovnog razdoblja navode se posebne metodičke napomene za svako razdoblje te temeljni standardi znanja.¹⁰

¹⁰ Slovenski nastavni plan umjetničkog obrazovanja za osnovnu školu, na adresi: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_likovna_vzgoja.pdf (preuzeto 30.7.2017.)

Vrednovanje, kao posebna sastavnica svakog odgojno-obrazovnog sustava, odnosi se na (pr)ocjenu cjelokupnog učenikovog procesa, a ne samo njegovih produkata.

„Takvo vrednovanje djela i napretka obuhvaća dosege na afektivnom, psihomotoričkom i kognitivnom području. Objektivne kritike čine smjernice za daljnji rada, te moraju krijepti učeničku osjećajnu, moralnu, motivacijsku, estetsku i intelektualnu komponentu.“¹¹

Slovenski obrazovni sustav je odavno osuvremenjen digitalnom i računalnom tehnologijom, a iskustva učitelja su „isto tako pokazala da rad s računalom pri poučavanju likovne kulture povećava zanimanje za likovnost i svojim inovativnim pristupom utječe na veću učeničku kreativnost.“ (Duh, 2001., str. 101.) Naime, slovenske škole su prošlog tisućljeća uključene u projekt pod nazivom PETRA, projekt u kojem su se zadatci pri učenju materinjeg jezika, tehničke i likovne kulture odrađivali pomoću računalne tehnologije, u sklopu programa računalnog opismenjavanja. Do početka novog tisućljeća, svi razredi su bili uključeni u projekt, kao i sve slovenske škole. Hrvatska je tek prošle godine u prijedlogu Cjelovite kurikularne reforme iznijela tendencije za uključivanjem računalne tehnologije u predmet likovne kulture te je na dobrom putu da održi korak sa suvremenim načinima odgoja i obrazovanja.

7.2. Engleska

Zemlja s vrlo dugom sveučilišnom tradicijom, brojnim školama i još brojnijim obrazovnim mogućnostima je Engleska. Kao i svaka od navedenih zemalja i ova ima svoje obrazovne posebnosti. Engleska ima vrlo mnogo osnovnih škola, a djeca ih počinju polaziti već u dobi od samo 5 godina. Školovanje je obavezno do 16. godine, dok je edukacija obavezna do 18. Sudeći prema navedenim podacima, engleski obrazovni sustav je dugotrajan i kompleksan.

Nacionalni kurikulum propisuje Odjel za obrazovanje (u Hrvatskoj je to Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa), dok ga svaka škola zasebno prilagođava svojim potrebama, kao i u ostalim zemljama. U dokumentu nacionalnog kurikuluma iz rujna 2013. godine, predmet pod nazivom „Umjetnost i dizajn“ (*Art and design*) opisan je

¹¹ Dostupno na: likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/Komparacija%20kurikuluma.doc (preuzeto 30.7.2017.)

koncizno i na svega dvije stranice. Navedeni su svrha predmeta, ciljevi predmeta, ishodi te sadržaji predmeta za dva ključna stupnja primarnog obrazovanja. Neki od ciljeva su: kreativno stvaralaštvo uz istraživanje ideja i bilježenje iskustava; razvijanje vještina crtanja, slikanja, kiparstva i ostalih tehnika umjetnosti, obrta i dizajna; procjenjivanje i analiziranje kreativnih radova služeći se jezikom likovne umjetnosti i dizajna.¹² Kao što je vidljivo, ciljevi među zemljama ne odudaraju previše, kao npr. razvoj kreativnih likovnih sposobnosti, analiza likovnih djela, kriteriji vrednovanja i sl. S obzirom na to da je likovna umjetnost i dizajn obavezan predmet samo u primarnom obrazovanju (do 4. stupnja obrazovanja), sve češće dolazi podređivanja njegova statusa ostalim predmetima. Glavni predmeti, odnosno oni predmeti na koje se pažnja najviše usmjeruje su materinji jezik, odnosno jezična pismenost, matematika i znanosti. Ovi se predmeti najčešće provjeravaju u završnim testiranjima na kraju školskih stupnjeva. Smatra se kako će usmjerenost na ove predmete dugoročno pridonijeti gospodarskom razvitku zemlje, kako bi Engleska i dalje mogla konkurirati svjetskim velesilama poput Kine i Južne Koreje te je zato umjetnost i dizajn u drugom planu. Još jedan uzrok tome je manjak u kreativnom sektoru, odnosno općeniti nedostatak učitelja likovne umjetnosti, umjetnika i dizajnera.¹³ Često je to zbog studijskih programa koji zahtijevaju vrlo visoke ocjene baš u područjima matematike i engleskog jezika. Dodatni razlozi su visoka školarina za učitelje koji se žele specijalizirati za neko školsko područje (u ovom slučaju za likovnu umjetnost) te se tako dovodi do klasnih razlika, pa tako su engleski mediji sve više ispunjeni naslovima koji ukazuju na to kako su „umjetničke aktivnosti“ određene posebno za „one iz boljih obitelji“. Isto tako, u zadnje se vrijeme često piše o slabljenju kreativne industrije i debalansu među školskim predmetima, glavnim predmetima i predmetima poput glazbene kulture i likovne umjetnosti.

Premda je očito da je Engleska zemlja s vrlo razvijenim obrazovnim sustavom, činjenica je da su umjetnost i dizajn, kao i predmet likovne kulture (*Art and design*) gotovo u jednakom rangu vrijednosti kao i u našoj zemlji. Iznenadjuća je činjenica da je likovna umjetnost izborni predmet do 14. godine te aktualan deficit učitelja obrazovanih za ovaj predmet. Jedino rješenje koje bi moglo dovesti do promjene u

¹²Dostupno na: http://scuolaitalianalondra.org/wp-content/uploads/2012/04/PRIMARY_national_curriculum.pdf (preuzeto 10.7.2017.)

¹³ Dostupno na: <http://www.telegraph.co.uk/education/2016/05/04/arts-education-in-the-uk-is-the-envy-of-the-world-but-it-is-bein/> (preuzeto 30.7.2017.)

ovom području je neizostavna edukacija te pokušaj praćenja drugi zemalja, koje i uz veliki angažman u likovno-umjetničkom području ipak postižu visoke rezultate u raznim testiranjima, svjedoče velikim uspjesima učenika te jednakom zadovoljstvu i učenika i učitelja.

7.3. Finska

Ova skandinavska zemlja je sinonim za vrlo uspješan školski sustav, ne samo u Europi već i u cijelom svijetu. To se vidi i po rezultatima koje finski učenici redovito postižu na testiranjima (PISA testovi) i po načinu na kojem se obrazovnom sustavu pristupa. Kurikulumi se redovito nadograđuju u skladu s trenutnim stanjem u državi, potrebama zemlje i izazovima budućnosti. Dakle, djecu se ne obrazuje da bi nešto naučili i znali u sadašnjem trenutku već da bi se stvorili odgovorni građani s potrebnim kompetencijama za bolji razvitak zemlje, a prvenstveno da bi proširili i produbili svoje poglede na svijet te im pružili znanja i vještine potrebne u životu: „The objective of basic education is to support pupils' growth towards humanity and ethically responsible membership of society and to provide them with the knowledge and skills needed in life.“¹⁴ Isto tako, obrazuju se i učitelji koji također temeljito nadograđuju postojeće znanje i iskustva, tražeći nove načine i metode kako odgovoriti na potrebe svojih učenika, posebice u likovnoj kulturi (*visual arts*), koju poučavaju učitelji s magisterijem i posebnim znanjima iz ovog područja. Dodatna činjenica koja obrazovni sustav čini uspješnim su isti uvjeti za sve. Nema razlika između škola, kako se ne bi radile razlike između učenika te da se izbjegne razlika između „boljih“ i „lošijih“ škola. Zato su sve škole jednake s jednakim sustavom i jednakom pomoći za sve učenike.

U Finskoj djeca polaze u školu sa 7 godina. Prije toga su sudionici predškolskih programa, gdje razvijaju temelje za osnovnu školu. Osnovna škola ima 9 razreda te je potpuno besplatna za svu djecu, od početka do kraja školovanja. Kurikulum i ciljeve za pojedine predmete sastavlja Ministarstvo obrazovanja, dok planove i programe prema kurikulumima razrađuju škole pojedinačno. Sve te ustanove, čak i privatne škole, financira država. Likovno područje je u ravnopravnom položaju s ostalim predmetima, a sastoji se od 3 povezana djela: vizualne umjetnosti (*visual arts*),

¹⁴ Dostupno na: http://www.oph.fi/english/education_system/basic_education (preuzeto 21.7.2017.)

glazbene umjetnosti (*music*) i vještina (*crafts*). Za svaki od ta tri djela u kurikulumu stoje ciljevi, sadržaj predmeta te opisi obrazovnih ishoda, od 1. do 4. razreda te 5. do 9. razreda. Broj sati tjedno u prva 4 razreda osnovne škole predviđenih za podučavanje svakog od ta tri djela iznosi 4 sata tjedno, u koje je uključeno i početnih 6 sati predviđenih za temeljne upute. To čini oko 20% ukupne satnice u jednoj školskoj godini.¹⁵

Neki od ciljeva za vizualnu umjetnost, tj. vizualno likovni odgoj i obrazovanje su: usvajanje znanja i vještina potrebnih u vizualnom izražavanju: opažanje, obrada ideja, zamišljanje, izumi i kreativno rješavanje problema; propitivanje značenja različitih medija u vlastitom životu; usvajanje vještina stvaranja slika i konstrukcije prostora i stjecanje znanja o materijalima itd. Iz ovog je vidljivo da u finskim školama nije zastupljena samo (ob)likovna kultura i umjetnost. Mnogo se važnosti pridaje i drugim oblicima vizualne umjetnosti – sve se više radi na primjeni digitalne tehnologije u rješavanju likovnih problema (fotografija, video, film), umjetnost se povezuje s okolišem, a zastupljen je i multikulturalizam, što znači da se sadržaji finske kulture povezuju i isprepliću s ostalim svjetskim kulturama. Tako je npr. tema sata u jednoj finskoj školi bila povezana s trenutnom aktualnom temom migracija. Učenici su dobili zadatak da oslikaju basnu o lavu i kornjači koju im je ispričala djevojčica iz Cameroona. Isto tako, učenici su radili prikaze vlastitih božanstava koje su izmislili. Jedna od tema je bila je izrada vlastitog superheroja, tj. učenici su trebali izmisliti kakvi superheroji žele biti. Pritom su se koristili aplikacijama na tabletima uz pomoć učitelja. To je bio primjer multimodalnog učenja, odnosno učenja iz više izvora. Neizostavan dio kurikuluma je i arhitektura. Djecu se potiče na izradu različitih funkcionalnih tvorevina uz kreativnu upotrebu svjetla i sjene, koji usko „suraduju“ s plohom koju dodiruju. Također, djeca samostalno rade i vanjske utvrde poput raznih malenih koliba, što također organizira i finska udruga Arkki, škola arhitekture za djecu i mladež.¹⁶

Iz sveg navedenog jasno je vidljivo koliko je umjetničko područje važan dio školskog sustava u Finskoj. Tome u prilog govori i razne sjednice učitelja koje okupljaju ne samo finske učitelje, već učitelje cijele Skandinavije. Tu je posebna i

¹⁵ Dostupno na: http://mediatheque.cite-musique.fr/MediaComposite/cim/Pdf/10_40_Finland_EN.pdf (preuzeto 21.7.2017.)

¹⁶ Dostupno na: <http://www.insea.org/IMAG/IMAG3V1Red.pdf> (preuzeto 21.7.2017.)

dugogodišnja udruga učitelja koja se bavi unaprjeđenjem umjetničkog obrazovanja, podrškom učiteljima i njihovim razvitkom te razmjenom iskustava pod nazivom Udruga učitelja (likovne) umjetnosti.

8. SUVREMENI ZAHTJEVI

Interesi koje djeca imaju prema likovnom stvaralaštvu su raznoliki i mijenjali su se kroz godine. Iako je danas taj interes puno manji zbog razvitka tehnologije i suvremenog društva, on i dalje postoji. Djetetu je urođeno da svijet od najranije dobi doživljava kroz sva osjetila, a posebice kinestetički. Pojave oko sebe spoznaje kroz dodir, a ono što vidi, izražava slobodno i spontano.

„Djeca počinju likovno izražavanje spontano, tjerana nekom unutarnjom potrebom i pobudom, a na način tipičan za svu djecu svijeta. Djetetova je dakle sposobnost likovnog izražavanja urođena, ona je, kao što ćemo vidjeti, osnovom razvitka vizualnog, a poslije i likovnog mišljenja.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 21.)

Dakle, kod djeteta se prvo razvija vizualno mišljenje koje putem spoznajnih procesa prerasta u likovno mišljenje. Isto tako, već od najranije dobi se kod djece razvija divergentno mišljenje, koje je za razliku od konvergentnog (logičkog mišljenja) poželjno i trebalo bi poticati njegov razvoj zbog potrebe učenika za kopiranjem tuđih radova u kasnijoj dobi jer „divergentno mišljenje je proces koji je pretpostavkom dolaženja do novog likovnog djela.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 80.)

Ovo su karakteristike prve faze djetetova likovnog izražavanja – faze izražavanja primarnim simbolima (do 4. godine života) i faze izražavanja složenim simbolima, koja prema H. Readu traje do njegove sedme godine. „Likovni je izraz djetetov slobodan i njime ono izražava svoje doživljaje i komunicira s okolinom.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 30.) Djetetov je likovni izraz igra, ono se „likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima i uzbuđuje.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 27.) Uglavnom su to pojave iz njegove okoline poput važnog člana obitelji, kuće, drage životinje, prijatelja, igre, događaji i sl. Nastava likovne kulture počiva upravo na odabiru motiva iz djetetove okoline, onog što je njemu poznato i u čijem je prikazu uspješno. Dječji izraz se ne može mjeriti s izrazom nekog umjetnika kao što mnogi autori navode već su njegova obilježja „spontanost, ekspresija, skladnost, ritmičnost, što se očituje u sjedinjavanju realnog i fantastičnog.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str. 29.)

Kraj jedne faze u stvaralaštvu ne znači njeno odbacivanje, već njenu nadogradnju, obogaćenje novim iskustvima i znanjem.

„U drugom stupnju, od sedme do četrnaeste godine, dijete sa zanimanjem promatra svijet oko sebe i stječe sve složenije likovne spoznaje. Treći stupanj, od četrnaeste do dvadesete godine, vrijeme je shvaćanja likovnih vrijednosti, likovnih sustava i pravaca u umjetnosti i svjesne primjene likovnog jezika.“ (Grgurić, Jakubin, 1996., str.30.; prema Read, 1945.)

Tako se razlike između učenika nižih i viših razreda osnovne škole očituju ne samo u likovnom mišljenju, već i u interesima.

„Programski sadržaji potiču vizualnu znatiželju, otvorenost za stjecanje novih iskustava, osjetljivost za probleme te originalnost u njihovu rješavanju likovno-tehničkim sredstvima. Također potiču razvoj svih stupnjeva divergentnog mišljenja na području vizualno likovnog odgoja i obrazovanja.“ (MZOS, 2006., str. 51.)

Kao što je rečeno na početku, tehnologija se neprestano razvija i javlja se sve veća potreba djece za dostupnošću različitih njenih tvorevina. Djeca postaju pasivni konzumenti različitih sadržaja na „gadgetima“ kao što su mobiteli, tableti, prijenosna računala, PlayStation, Xbox i sl. Sve više škola uvodi u svoje učionice pametne ploče, gotovo svaka učionica ima prijenosno računalo, uvodi se E-dnevnik, a djeca se moraju obavezno informatički opismenjivati. Opismenjivati se moraju i učitelji likovne kulture da bi išli u korak sa suvremenim (i učeničkim) potrebama, tj. trebali bi se osposobljavati za e-učenje, učenje putem računalne tehnologije, tj. učenje putem interneta. Ovakvo učenje za likovnu je kulturu vrlo važno, ne samo zbog upoznavanja djece sa suvremenom umjetnošću, već i zbog toga što se sve više povećava fond internet stranica za učenje, a „među stranicama orijentiranim prema likovnoj umjetnosti (eng. *visual arts*), količinom se nameću specijalizirane edukativne stranice pojedinih svjetskih muzeja.“¹⁷

Neke od njih su MOMA – Museum of Modern Arts u New Yorku, Tate Gallery u Londonu, a među njima je i Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu. Svima njima su zajednički odjeljci na web stranicama specijalno napravljeni za edukaciju djece, istraživanje likovnih djela te raznih edukativnih igara za djecu. Nadalje, tu su stranice dr. Jadranke Damjanov pod nazivom „Metodičke sintagme i paradigme“ te stranica prof. Miroslava Huzjaka pod nazivom „Likovna kultura – metodički internet centar, koja ima tri posebna ulaza – za nastavnike, za učenike te za studente, a tu je

¹⁷ Dostupno na:

<http://likovnakultura.ufzg.unizg.hr/Miroslav%20Huzjak.Eucenje%20u%20likovnoj%20kulturi.pdf>
(preuzeto 22.7.2016.)

dodatan ulaz za sve korisnike. Stranica dr. Damjanov sadrži 500-tinjak vježbi za učenike s vrlo dobrom organizacijom po razredima, a dodatan plus su i igre podijeljene po likovnim područjima. Stranica prof. Huzjaka vrlo je posjećivana zbog raznolikog sadržaja koji ona nudi poput konstruktora nastavnih jedinica, pojmovnika, testova i sl. Svrha svih ovih stranica je edukacija, a bogatstvo sadržaja koji se nudi korisnici tek trebaju otkriti. Osim toga, njih su izradili stručnjaci koji su već prepoznali prednosti ovakvog učenja, kako bi se približili korisnicima, a to su učenici i nastavnici likovne kulture jer „e-učenje podrazumijeva korištenje medija koji dopire dalje od glasa nastavnika unutar učionice ili profesora unutar predavaonice, medija koji nudi zorniji prikaz teorijske riječi multimedijским primjerima.“¹⁸

¹⁸ Dostupno na:
<http://likovnakultura.ufzg.unizg.hr/Miroslav%20Huzjak.Eucenje%20u%20likovnoj%20kulturi.pdf>
(preuzeto 15.7.2017.)

9. LIKOVNO OBRAZOVANJE U MUZEJIMA I GALERIJAMA

Iako likovna kultura kao nastavni predmet zbog premalog broja sati u školi djelomično uspijeva zadovoljiti dječje potrebe, afinitete i znanja, djeca predškolske i školske dobi svoju kreativnost i znatiželju mogu utažiti u muzejima i galerijama pod vodstvom stručnjaka, muzejskih pedagoga i stručnjaka. To je posebice važno za djecu koja su češće izložena nekim kvazi-umjetničkim pojavama, kiču, lošim animiranim filmovima i slično. U muzejima postoje različiti programi i aktivnosti koji nude potpuno drugačiji pristup i raznovrsne poticaje (izvannastavno usvajanje znanja i stjecanje sposobnosti). To su likovne, scenske, plesne i dramske aktivnosti u kojima djeca mogu prisustvovati i u slobodno vrijeme, npr. u knjižnicama, kulturnim centrima. Jedan od muzeja koji nudi ovakve različite sadržaje je Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Naravno, uz radionice se mogu vidjeti i stalni postavi muzeja.

„Stalni postavi su svojom preglednošću i dodatnim informacijama uvijek naglašavali edukativni aspekt, a povremene su izložbe bile kvalitetna informacija o povijesti, ali i o najnovijim kretanjima u umjetnosti. Muzej je time odigrao značajnu ulogu u formiranju ukusa kako mladih umjetnika, tako i najšire publike.“¹⁹

Cilj je muzejskih djelatnika da privuku sve veći broj posjetitelja, među kojima i djecu, kako bi ih što više privukli umjetnosti i umjetničkim djelatnostima. Tu dakako spadaju i škole - učitelji sa svojim razredima, kojima bi također dobro došla dodatna edukacija. „Pedagoški je zadatak bio i edukacija prosvjetno-odgojnih kadrova. Priređivana su predavanja, različiti tečajevi, organizirana su stručna vodstva, ali i posebne priredbe poput komornih večeri vezanih uz pojedine zbirke.“²⁰ Kako bi se to i ostvarilo, djeci se pruža izbor vlastitog odabira tema uz prijedloge i vodstvo muzejskih pedagoga. „Rad u muzeju se shvaća kao izvannastavna aktivnost, nadopuna i proširivanje znanja stečenog u okviru redovnog obrazovanja.“ (Cukrov, 2001., str. 445.) Sve ono što djeca naprave, izloži se u izložbenom prostoru. Dječji radovi tako dobivaju na značaju, a djeca zbog tog osjećaju važnost. To na koncu dovodi do toga da mnogo od njih dolaze sve češće te na kraju postaju stalnim posjetiteljima. Muzejska savjetnica tako navodi da se dijete treba osjećati dijelom kulturnog okruženja te da se likovni odgoj ne odvija samo u školi, već sve ono što se u muzeju odvija i čijim dijelom postajemo prožimajući ta događanja. Ovakva praksa

¹⁹ Dostupno na: <https://www.muio.hr/edukacija/> (preuzeto 2.10.2016.)

²⁰ Dostupno na: <https://www.muio.hr/edukacija/> (preuzeto 2.10.2016.)

je već dugo zastupljena i u drugim zemljama, posebice (Velika Britanija, Finska...) Navode se tri modela muzejske edukacije: američki, francuski i engleski, a ono što iznenađuje su projekti poput muzejskog kovčežića, različiti pedagoško-didaktički materijali za djecu koji izrađuju muzejski pedagozi te razne radionice koje povezuju i muzejska djela i nastavne teme i motive u likovnoj kulturi.

10. ISTRAŽIVANJE

Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje koje se sastojalo od dva dijela. Prvi dio sastojao se od dvije likovne vježbe provedene u 2. i 4. razredu osnovne škole, dok se drugi dio sastojao od anketnog ispitivanja istih učenika. Svi prikupljeni radovi su analizirani (kvalitativna analiza), dok su podaci dobiveni anketama obrađeni u programskom sustavu za statističku analizu podataka (kvantitativna analiza). U skladu s time i usporedbom rezultata izneseni su zaključci i osobno mišljenje.

10.1. Cilj

Cilj istraživanja bio je ispitati učeničke preferencije u odabiru tema i motiva u likovnoj kulturi te afinitete prema određenim likovnim područjima u odnosu na spol i dob te u kojoj su mjeri skloni neustaljenom pristupu u rješavanju likovnih zadataka i u realizaciji likovnog izraza.

10.1.1. Problemi istraživanja

S obzirom na cilj istraživanja, navedena su 3 problema:

- 1) postoje li razlike s obzirom na spol učenika u odabiru tema, motiva i tehnika; priklanjaju li se djevojčice u većoj mjeri izradi motiva iz prirode i društva, a dječaci upotrebi motiva iz arhitekture i tehnoloških motiva;
- 2) postoje li razlike s obzirom na dob učenika u odabiru tema, motiva i tehnika;
- 3) postoji li povezanost između dječje mašte i kreativnosti i kronološke dobi i spola djece.

10.1.2. Hipoteze

Na temelju navedenih problema proizlaze ove (nul)hipoteze:

H1: ne postoje statistički značajne razlike s obzirom na spol učenika u odabiru motiva i tehnika, odnosno razlike s obzirom na to priklanjaju li se djevojčice u većoj mjeri izradi motiva iz prirode i društva, a dječaci upotrebi motiva iz arhitekture i tehnoloških motiva;

H2: ne postoje statistički značajne razlike u odabiru motiva s obzirom na dob učenika;

H3: ne postoji statistički značajna povezanost između dječje mašte i kreativnosti i kronološke dobi i spola djece.

10.2. Metodologija

10.2.1. Uzorak

U istraživanju su sudjelovali učenici III. osnovne škole u Čakovcu. Uzorak su činili učenici dvaju razreda: jednog drugog (N=22; 45,83%) te jednog četvrtog razreda (N=21; 43,75%). Sveukupno je sudjelovalo 43 ispitanika (N=43). Najprije je provedeno istraživanje s učenicima četvrtih razreda, a potom drugih razreda.

S obzirom na spol, u istraživanju je u 2. razredu sudjelovalo 11 učenica (50%) i isto toliko učenika (50%), dok je u 4. razredu sudjelovalo 10 (47, 62%) učenica te 11 učenika (52,38%).

10.2.2. Instrumenti i postupak

Istraživanje temeljeno na proučavanju radova prvi je dio istraživanja koji je proveden u svibnju i lipnju krajem školske godine 2015./2016. prema dogovoru s učiteljima osnovne škole u Čakovcu te se sastojao od izvođenja likovnih vježbi. To su bile vježbe slične satima likovne kulture koje učitelji, kao i studenti Učiteljskog fakulteta, održavaju u školi. U svakom razrednom odjeljenju održane su po dvije vježbe – vježba crtanja i vježba slikanja. Tijek sata odudarao je od uobičajenog kakav se provodi u redovnoj nastavi i likovnim vježbama studenata, a isto tako vremenski rok nije bio određen. Naime, na početku su učenici pripremili sav potreban materijal i pribor te je održana kratka motivacija uz razgovor s njima, kako bi imali što više vremena za rad. Nakon izvršenja zadataka, prikupljeni su radovi kako bi se mogla napraviti kvalitativna analiza istih.

Nakon određenog perioda, također u dogovoru s učiteljima, izvršen je drugi dio istraživanja koji se sastojao od ispunjavanja anonimne ankete. Prije svega, roditelji učenika su trebali potpisati suglasnost za istraživanje te su 43 od 44

roditelja/skrbnika (97,72%) odobrila sudjelovanje svog djeteta/štićenika u najavljenom istraživanju. Anketa za učenike sastojala se 22 pitanja grupirana prema specifičnim karakteristikama.

Pitanja se mogu grupirati u nekoliko cjelina:

1. cjelina sastoji se od pitanja kojima se željelo provjeriti stav učenika prema nastavi likovne kulture te njihovom uspjehu u ovom odgojnom predmetu;
2. cjelina pitanja bavi se istraživanjem preferencija na satovima likovne kulture, odnosno onog što bi učenici željeli raditi, koje teme im se sviđaju, koliko uspješno izvršavaju određene zadatke s obzirom na zadane teme;
3. cjelina sastoji se od pitanja esejskog tipa te pitanja u kojima su učenici trebali poredati tehnike, teme, motive te likovna područja od dražih prema manje dragim, što vole raditi određenim tehnikama i zašto, a isto tako navesti teme i motive koje bi osobno htjeli raditi na satovima likovne kulture, a do sad nisu imali prilike.

1. cjelina – stav učenika prema nastavi likovne kulture te njihovom „likovnom“ uspjehu

Ovaj dio se sastoji od 7 pitanja na zaokruživanje, uključujući pitanja kojima se provjeravao spol učenika te razred koji pohađaju. Prosječan broj ponuđenih odgovora za svako pitanje iznosi 4 odgovora: *da, ne, većinom da, podjednako*, iako su za svako pitanje odgovori drugačiji i pitanja treba dobro čitati, premda su jednostavna.

2. cjelina –preferencije učenika u likovnoj kulturi i odabir tema

Ovaj dio sastoji se od 9 pitanja, od kojih su neka na zaokruživanje, a neka su upotpunjena nadopunom, ako učenik želi objasniti ili obrazložiti odabrani odgovor. Broj ponuđenih odgovora varira od 3 do 4 za svako pitanje, a pitanja su koncipirana tako da približe način rada učenika na satovima likovne kulture, njihova osobna mišljenja o onome što rade i što bi željeli raditi. Ovaj cjelina pitanja daje konkretne odgovore na pitanja o likovnoj kulturi i vidljivo je koliko djeca slobode imaju u radu, koliko su zadovoljni temama te je li im jedan sat dovoljan da izrade što žele ili su ograničeni u radu.

3.cjelina – tehnike, teme, motivi i likovna područja u brojkama

Posljednji dio, no zbog konkretizacije učeničkih odgovora i najbitniji, sastoji se od 6 pitanja gdje su učenici na većinu njih odgovore davali brojčano. Na pola od njih učenici su trebali redati odgovore s obzirom na osobne stavove, jedno pitanje odnosilo se na upotrebu najdraže tehnike, jedno na motive koje učenici žele raditi na satovima likovne kulture, a posljednje pitanje iziskivalo je od učenika da odaberu jednu od 4 ponuđene reprodukcije i objasne odabir. Pitanjem se želio provjeriti cjelokupan dojam o djelu, djelomično njihova znanja iz likovne kulture kao i što ih privlači (boje, motivi...).

10.3. Rezultati i rasprava

Za drugi dio istraživanja (ispunjavanje upitnika) napravljena je statistička obrada podataka, provedena računalnim programom SPSS 9.0 koja sadrži deskriptivne pokazatelje te rezultate neparametrijskog Testa sume rangova kao provjeru statističke značajnosti razlika u odnosu na dob i spol ispitanika.

H1: utvrđena je statistički značajno veća preferencija likovne tehnike kolaža kod dječaka u odnosu na djevojčice ($z = -2,069$; $p < 0,039$) te češći izbor zgrada i građevina kao likovnog motiva kod djevojčica ($z = -2,587$; $p < 0,010$). Također, utvrđeno je da djevojčice statistički značajno više pokazuju interes za likovnu kulturu ($z = -2,087$; $p < 0,037$).

H2: Utvrđena je statistički značajno veća preferencija u odabiru sljedećih motiva: učenici 2. razreda češće biraju predmete kao motiv ($z = -2,386$; $p < 0,017$), a učenici 4. razreda češće biraju vlastiti lik kao likovni motiv ($z = -2,490$; $p < 0,013$). Utvrđene su statistički značajne razlike u odabiru likovnih tehnika u odnosu na dob učenika. Mlađi učenici, polaznici 2. razreda, češće biraju tehniku pastela ($z = -2,110$; $p < 0,035$) i oblikovanje različitih neoblikovanih didaktičkih materijala ($z = -2,544$; $p < 0,011$). Stariji učenici, polaznici 4. razreda češće biraju likovne tehnike kao što su: grafika ($z = -3,774$; $p < 0,000$), tuš ($z = -2,259$; $p < 0,024$) i ugljen ($z = -2,547$; $p < 0,011$).

H3: Dječaci i učenici 4. razreda statistički značajno češće izjavljuju da kad se prvi put susretnu s temom, trude se raditi po svom i ne obazirati se na to kako drugi rade ($z = -2,421$; $p < 0,015$), što može ukazivati na veću kreativnost kod dječaka i starijih učenika.

Ovi rezultati djelomično su potvrđeni i u neobaveznom razgovoru s učenicima u toku njihova rada na zadacima. Prva kontradikcija vezana je uz prvu hipotezu gdje je pokazano da su djevojčice sklonije odabiru građevina kao motiva, dok su razgovor s učenicima te njihovi radovi pokazali da su sklonije izradi motiva iz prirode i motiva iz svog svijeta igre. U odnosu na dob, postoje određene razlike u odnosu prema zadacima koji će biti pojašnjeni s obzirom na pitanja u upitniku iz kojih se najbolje iščitavaju učenički stavovi o predmetu likovne kulture, temama, motivima i njihove želje:

4. pitanje – „Volim likovnu kulturu i bavim se likovnim i u slobodno vrijeme“ : Učenici oba razredna odjela pretežito vole predmet likovne kulture, bave se likovnim u slobodno vrijeme te uživaju u likovnom izražavanju. Na to pitanje potvrđan odgovor dala su 23 učenika, dok je njih 20 dalo djelomično potvrđan ili negativan odgovor. U ovom pitanju nije bilo većih razlika u učeničkim odgovorima. Bez obzira koliko zadatci bili teški, motivacija za radom je konstantna, a pogotovo je izražena kod starijih učenika koji su skloniji likovnim aktivnostima. Također, tu je i želja za dokazivanjem vlastitih sposobnosti i likovnih kompetencija.

5. pitanje – „Zadovoljan/zadovoljna sam svojim uspjehom u likovnoj kulturi.“: - od ponuđenih odgovora, učenici oba razreda najviše su birali odgovor pod slovom a), što znači da su u potpunosti zadovoljni svojim uspjehom u likovnoj kulturi. Uz to, petina učenika birala je odgovor pod slovom d), što znači da se zadovoljstvo vlastitim uspjehom očituje u pohvali učitelja/ice, što je uglavnom vidljivo kod učenika starije dobi.

6. pitanje – „Zadatke na nastavi likovnog izvršavam uspješno.“: na ovo pitanje učenici su većinom odgovarali birajući odgovor pod slovom c) „većinom da“, dok negativnih odgovora na ovo pitanje nije bilo.

7. pitanje – „Neke likovne zadatke bilo mi je teško izraditi na nastavi likovne kulture.“: odgovori na ovo pitanje su uglavnom bili negativni, no bilo je i odgovora „da“ i „podjednako“. Ispod glavnog pitanja nalazi se potpitanje gdje su učenici mogli napisati koji su im likovni zadatci bili teški, gdje su se učenici 4. razreda najviše izjašnjavali da im je bilo teško vršiti zadatke koji uključuju tuš i pero, lavirani tuš, kolaž i glinu, dok je jedan odgovor bio „lavirani tuš i pero“. Učenicima 2. razreda bilo je najteže izražavanje točkom i crtom – „točkanje kameleona i crtkanje guštera“, a mnogo je učenika napisalo i da im ništa nije bilo teško.

8. pitanje – „Na satovima likovne kulture najviše volim raditi...“ : učenici su kod ovog pitanja mogli zaokružiti jedno od ponuđenih odgovora- 1) promatrajući neku stvar, predmet, biljku, fotografiju i slično, 2) kada se prisjećam nekih događaja ili doživljaja, 3) kada nešto zamišljam i izmišljam (prema mašti). Učenici su većinom zaokruživali odgovor pod brojem 3, posebice učenici 2. razreda (čak 17 njih od ukupno 22). Osim toga, sveukupno 9 učenika je odgovorilo da voli raditi promatrajući stvar, predmet, biljku, fotografiju i slično, dok je jedan učenik posebno zaokružio fotografiju.

9. pitanje – „U likovnom uvijek radim (slikam/crtam/izrađujem) onako kako želim.“: kod ovog pitanja učenici 2. razreda najviše su se izjašnjavali kako samo ponekad na satovima likovne kulture rade onako kako žele (odgovor b)), dok učenici 4. razreda većinom rade onako kako žele (odgovor c)).

10. pitanje – „Na satovima likovne kulture bih volio/voljela uvijek raditi ono što ja želim.“: većina učenika je na ovo pitanje odgovorila kako bi na satovima likovne kulture uvijek voljeli raditi ono što žele (odgovor a)). Isto tako, gotovo četvrtina učenika odgovorila je kako većinom voli zadane teme.

11. pitanje – „Volim sve ili barem većinu tema u likovnoj kulturi“: na ovo pitanje su oba razredna odjela podjednako odgovorila. Od ukupnog broja učenika, njih 32 je potvrdno odgovorilo na ovo pitanje, dok su negativno odgovorila samo 2 učenika 2. razreda. Manji dio tema voli 9 učenika oba razredna odjela, uz što su i jedni i drugi dodali kako vole tuš i glinu, „crtanje tušom, crtanje u daljinu“, „crtati što ja volim“, „crtati, slikati, bojati, točkati i crtkati“, „crtati s temperama“ i sl., iz čega se može

zaključiti kako učenici ne znaju konkretne razlike između tema i likovnih tehnika, a i razliku između likovnih tehnika („raditi s kolažom“, „crtati s temperama“).

12. pitanje – „Uživam na satovima likovne kulture bez obzira na temu i zadatke.“: na ovo pitanje su gotovo svi učenici odgovorili potvrdno, što znači da većina njih uživa na satovima likovne kulture bez obzira na temu i zadatke.

13. pitanje – „Kad se prvi put susretnem s nekom temom ili motivom trudim se raditi po svome i ne obazirem se na to kako drugi rade.“: na ovo je pitanje najviše bilo potvrdnih odgovora, dok je nekolicina odgovorila da kad se prvi put susretne s nekom temom ili motivom, ponekad upita prijatelja za savjet.

14. pitanje – „Jedan sat likovnog tjedno mi je premalo da bih napravio/napravila rad kakav želim“: odgovori ponuđeni na ovo pitanje su a) da, b) ne, c) većinom da i d) većinom ne. Učenici su odgovorili potvrdno na ovo pitanje (odgovor a), čak svi učenici 4. razreda te 7 učenika 2. razreda, što čini ukupan broj od 28 učenika. Samo je 6 učenika kojima je 1 sat tjedno likovne kulture dovoljan da bi izradili rad kakav žele, 6 je učenika koji uglavnom ne uspijevaju u jednom satu tjedno izraditi rad kakav žele, a njih troje preostalih uglavnom uspijeva u tome.

15. pitanje – „Ako mi se neka zadana tema na likovnom ne sviđa“: gotovo svi učenici su na ovo pitanje zaokružili prvi ponuđeni odgovor, iz čega saznajemo da ako im se neka zadana tema na likovnom ne sviđa, oni se svejedno uvijek jako potrude izvršiti likovni zadatak.

16. pitanje – „Poredaj likovna područja koja najviše voliš u likovnoj kulturi, od najdražih prema onima manje dragim. Označi brojevima od 1 do 5. Obrazloži svoj odabir za područje pod brojem “: u ovom pitanju učenici su likovna područja – crtanje, slikanje, grafiku, modeliranje i građenje te dizajn trebali poredati od najdražih do najmanje dragih iz čega saznajemo da je većini učenika, ukupno 29 ispitanih, najdraže područje crtanje. Razlozi koje navode za to su lakoća, uspješnost u ovom području, ljubav prema području, jer se trude, „lijepo crtaju“ i jer im ovo područje budi maštu. Sljedeće područje koje vole je modeliranje i građenje, za što su se posebice opredijelili učenici 2. razreda, gdje navode da vole raditi glinom, da im „dobro ide“ te da je zabavno. Slikanje je tek na trećem mjestu. Područje koje ne vole

je grafika, što je navelo čak 30 učenika. Nakon grafike, učenici su naveli da najmanje vole dizajn.

17. pitanje – „Poredaj tehnike koje voliš koristiti na satovima likovne kulture od najdražih prema onima manje dragim. Označi brojevima od 1 do 11. Obrazloži svoj odgovor za tehniku pod brojem „1“.“: iz odgovora na ovo pitanje vidljivo je da su učenici najskloniji crtačkim tehnikama, najviše olovci i flomasteru. Tehnike koje ne vole su uglavnom oblikovanje papira/žice/lima/didaktički neoblikovanog materijala (posebice mlađi učenici) te tuš.

18. pitanje - „Poredaj motive koje voliš raditi na satovima likovne kulture od najdražih prema onima manje dragim. Označi brojevima od 1 do 12.“: odgovori na ovo pitanje između oba razreda su bili podjednaki, s tim da su učenici drugog razreda na ovo pitanje češće upisivali neke svoje motive kao najdraže uz motive koje najviše vole raditi. Učenici 4. razreda najviše iskazuju preferencije prema motivima iz prirode (5/21), izmišljenim motivima (5/21) te životinjama (4/21). Ono što ne vole raditi na satovima likovne kulture su kombinacije geometrijskih likova (5/21), apstraktne situacije (osjećaji, glazba, okusi i mirisi...; 4/21), neki su naveli, što je u kontradikciji s drugim podacima, da ne vole sebe kao motiv (3/21). Učenici 2. razreda isto tako najviše vole izrađivati motive iz prirode (7/22), nešto izmišljeno (3/22) i sebe (3/22). U dodatku „Dopiši nešto svoje“ dopisivali su fotografiju, dizajniranje haljine, planete, žice i „Else“ (lik iz crtanog filma). Učenik iz 4. razreda također je izrazio želju za izradom motiva iz „crtića“, a uz to je učenica navela voće, dok je jedan učenik naveo crtanje po želji. Motive koje učenici 2. razreda ne vole raditi te su ih smjestili pod broj 12 su apstraktne situacije (7/22), kombinacije geometrijskih likova (3/22) i građevine (3/22). Dakle, vrlo slične preferencije imaju i jedni i drugi što je u skladu i s njihovim razvojnim fazama. Također, učenici 2. razreda iskazuju veću znatiželju prema stvaralaštvu i motivima koji ih zanimaju.

19. pitanje – „Navedi motive koje bi ŽELIO/ŽELJELA raditi na satovima likovne kulture, a do sad nisi imao/ imala prilike.“: učenici 4. razreda, čak 15 njih, izjavilo je da ne bi ništa mijenjalo, dodavalo ili da su zadovoljni sa svime što su radili. Ostali su dodali kako bi htjeli „crtati učiteljicu“, „crtati bojicama i flomasterima“, „raditi zgrade i kuće od čačkalica“ itd. S druge strane, u 2. razredu samo je jedan učenik naveo kako ne bi htio ništa raditi, dok ostatak razreda ima širok spektar želja, a neke

od njih su crtanje kornjače, crtanje igrališta, slikanje bubamare, crtanje u paru, izrada aviona, izrada zmajeva, građenje auta, rad žicama, izrada Eiffelovog tornja od čačkalica itd. Dok je starijim učenicima teže raditi neke kompleksnije radove poput oblikovanja gline, žice i drugih didaktičkih materijala, mlađi uživaju u tome. Njima je s druge strane, teže raditi ono što im oduzima puno vremena, a to su obično motivi s mnogo detalja gdje je način rada crtanje točkom, tj. oblikovanje na plohi točkama i crtama.

20. pitanje – „Odaberi jednu od reprodukcija koja ti se sviđa više od ostalih i obrazloži svoj odgovor.“: reprodukcija koju su učenici najradije birali je djelo Vincenta van Gogha: „Zvjezdana noć na Rajni“. Ostale tri reprodukcije između kojih su mogli birati su djela P. Picassa, H. Matissea te J. Miróa. Osmero učenika odabralo je reprodukciju J. Miróa, a isto toliko učenika je odabralo Picassovu reprodukciju. Njih su najviše birali učenici 4. razreda, dok su učenici 2. razreda radije birali van Goghovu reprodukciju. Bilo je različitih objašnjenja za odabir van Goghove reprodukcije, a učenicima se kod reprodukcije najviše sviđao prikaz noći („mrak“), zvijezda, vodene površine, odsjaja zvijezda u vodi te način na koji je djelo naslikano. Isto tako, naveli su da vole motive koji su na reprodukciji, da im je djelo „lijepo“, da „izgleda romantično“, „djeluje ugodno i opuštajuće“, „prikaz noći je lijep“ i sl. Možemo zaključiti da učenike više privlače djela s većim stupnjem realizma. Na ovoj reprodukciji su ih posebno privukli motivi zvijezda i vodene površine te kontrast boja. Također, privukao ih je i poseban način slikanja, po čemu je autor i poznat te su učenici za takav način slikanja naveli da im se „jako sviđa“.

10.4. Zaključak upitnika

Analizom upitnika obje dobne skupine doneseni su sljedeći zaključci. Rezultati dobiveni anketama djelomično su u kontradikciji s dječjim radovima. Anketama se pokazalo da su djevojčice sklonije odabiru građevina kod motiva, dok su radovi pokazali da se priklanjaju prirodnim motivima, životinjama te izmišljenim motivima. Iako postoji mogućnost da je ova tvrdnja općenito točna, radovi djevojčica to nisu potvrdili. Isto tako, ankete su pokazale da učenici 2. razreda najviše vole tehniku oblikovanja didaktički neoblikovanog materijala, dok se kvalitativnom analizom utvrdilo da oba razreda najviše vole crtače tehnike poput olovke i flomastera te da im

je omiljeno područje crtanje. Ipak, ono što je sigurno jest to da oba razreda vole likovnu kulturu te da su za zadatke uvijek vrlo motivirani. Zadovoljstvo uspjehom je veliko, dok kod manjine učenika to zadovoljstvo ovisi o drugim motivima poput pohvale učiteljice i dobroj ocjeni. Sve zadatke izvršavaju samostalno te uživaju na satovima likovne kulture bez obzira na teme i težinu zadatka. Na satovima uglavnom rade onako kako žele te bi većina učenika uvijek htjela raditi prema vlastitom izboru. Većina učenika utvrdila je da im je 1 sat likovne kulture premalo da bi napravili rad kakav žele. To dovodi do nedovoljno kreativnih radova, do nepotrebne žurbe te se naposljetku nastava likovne kulture svodi samo na izvršavanje zadataka, iako bi trebala donijeti mnogo više dobrobiti za djecu i mladež, pa tako i za učitelje. To se konkretno vidi i u dječjim odgovorima u anketi gdje učenici navode što bi dodatno htjeli raditi na satovima likovne kulture, a do sada nisu radili. Odgovori su vrlo opširni i različiti, poput crtanja planeta, nekih osoba, izrađivanja raznih objekata i slično. Općenito, učenici imaju potrebu za izradom različitih motiva na satovima likovne kulture te bi na satovima uvijek voljeli raditi ono što oni žele i kako žele. Područje koje najviše vole je crtanje, samim time prevladava odabir olovke i flomastera kao crtačkih tehnika. S druge strane, grafika i dizajn se nalaze na zadnjem mjestu prema odabirima, kao i tehnika oblikovanja papira, žice te didaktički neoblikovanog materijala. Iz navedenog se može zaključiti kako se učenici priklanjaju onim područjima, tehnikama i motivima s kojima postižu veći uspjeh, pa ih samim time i više vole. Kao suprotnost, tu su tehnike i područja za koje treba više truda. Učenici im nisu skloni, što bi bilo poželjno promijeniti uvođenjem problemskih zadataka te zanimljivim pristupom određenim temama i tehnikama.

11. LIKOVNI ZADATCI

11. 1. Istraživačka pitanja

Prije same provedbe likovnih zadataka, bilo je potrebno postaviti neke smjernice koje će se pratiti. Ponajprije, kako su učenici shvatili zadatak koji će izvršavati. Iz tog proizlazi koliko različitih motiva će izraditi te kakvi će oni biti. Isto tako, postavilo se pitanje hoće li biti više motiva iz medijskih sadržaja ili iz okoline, u kojoj će mjeri učenici shematizirati motive te hoće li radove obogaćivati mnoštvom detalja. S obzirom na to da su tehnike zadane, želio se dobiti uvid u ovladanost pojedinom tehnikom, što se na posljetku i postiglo. Vezano za tehniku, pogotovo kod slikarskih radova bilo je potrebno odrediti kvalitetu boja koje će učenici koristiti, npr. hoće li upotrebljavati tonove boja, kakva je konzistencija boje, kako će temperu nanositi na plohu, hoće li boje kontrastirati i sl. Na kraju, postavilo se pitanje kako će učenici stvarati kompoziciju te kako će kombinirati elemente u svojim radovima. Sve navedeno omogućilo je lakšu analizu radova nakon izvršenja zadataka. U tu svrhu navedeni su parametri koji povezuju sve radove. Naglasak je bio na temi i motivima, a među ostalima su upotreba shema i simbola, prisutnost volumena, stilizacija motiva ili težnja realizmu i sl. Analiza likovnih radova slijedi dalje u tekstu.

11. 2. Likovni zadatci – područje crtanja i slikanja

U likovnim zadatcima sudjelovali su svi učenici oba razreda. Prije same izvedbe, s učenicima je provedena kratka motivacija. Provjereni su njihovi likovni afiniteti i usmjerenost, odabir tehnika te kakav status likovna kultura ima u odnosu na ostale predmete. Rečeno im je da je zadatak u kojem će sudjelovati vrlo jednostavan – slikaju/crtaju što žele i kako žele. Ova područja su odabrana isključivo zato što su najčešće školski zadatci vezani upravo uz crtanje i slikanje, to je uobičajena praksa. Od tehnika su odabrane olovka i tempera. Za crtanje su najpogodnije meke vrste olovaka, one daju više likovnih vrijednosti. Linije dobivene potezom olovke mogu varirati od svijetlih do tamnih, od tankih do debelih, čime se može ostvariti i tonska modelacija. (Jakubin, 1999., str. 147.) Tempera je mokra slikarska tehnika, jednostavnija od akvarela te se bojama može slikati na različitim podlogama.

Tempera je neprozirna, može se slikati sloj na sloj te se kao i olovkom, temperom „vrlo lijepo postiže modelacija i modulacija oblika.“ (Jakubin, 1999., str. 172./173.)

U slikarskim radovima, učenici su imali na raspolaganju samo osnovne boje, bijelu i crnu, a ostale su trebali sami izmiješati. Zajedno smo ponovili osnovne principe miješanja boja.

12. ANALIZA UČENIČKIH LIKOVNIH RADOVA

12.1. Prvi zadatak: crtanje - elementi analize

Po završetku prvog likovnog zadatka prikupljeni su svi dječji radovi kako bi se napravila analiza radova. S obzirom na to da se prvi zadatak odnosio na crtanje, u skladu s time analiza se odnosila na sljedeće elemente:

- Motiv prema promatranju u razredu ili motiv iz mašte
- Samostalan motiv ili prostorna situacija
- Sheme i simboli
- Stilizacija ili težnja realizmu
- Odnos detalja i cjeline
- Prisutnost volumena
- Prostor (prikaz dubine ili plošnost)

Svi elementi smješteni su u tablicu gdje su zasebno obrađeni radovi učenika 4. razreda, a potom radovi učenika 2. razreda.

Elementi koji su u radovima najprisutniji bit će objašnjeni u nastavku te upotpunjeni slikovnim prikazom, odnosno dječjim radom u kojem se najbolje vidi određeni likovni element. Ostali dječji radovi navedeni su u prilogu.

12.2. Prvi zadatak: crtanje – analiza radova

- *Motiv prema promatranju u razredu ili motiv iz mašte*

Učenici 4. razreda često su upotrebljavali motive iz mašte (zmaj, jednorog, razne građevine...), kao i učenici 2. razreda. Ipak, motiva iz mašte je kod mlađih učenika bilo više. Osim iz mašte, učenici su crtali i motive prema promatranju u razredu, primjerice hrvatski grb, sat i sl. Premda iz mašte, mnogi motivi imaju uporišta u stvarnosti (mnogi motivi nisu izmišljeni) i mnogi učenici se s tim susreću u svakodnevnim situacijama, primjerice, stvaran čovjek u trgovini (Slika 2.), dječak u parku okružen cvijećem i drvećem, park Zrinski (s dvorcem, ali i posebnim učeničkim dodatcima), cvijeće, instrumenti, djeca koja se igraju i sl.

Slika 2. Crtež učenika 4. razreda pod nazivom „Glazba u konzervi“

- *Samostalan motiv ili prostorna situacija*

Učenici 2. razreda daju radovima autobiografsku notu, tako da su njihovi radovi poput isječaka iz njihova života – prikaz karate treninga (Slika 3.), djevojčice na proslavi Nove godine (Slika 4.), djevojčice koja se igra na livadi kod bake i presretna je zbog toga, nogometno igralište i sl., gdje se vidi mnogo različitih motiva. S druge strane, ima radova koji prikazuju isječke iz njihovih dragih video igara, bajki ili crtanih filmova (samostalni motivi).

Slika 3. Crtež učenika 2. razreda- prikaz iz učenikova života (karate trening)

Slika 4. Crtež učenice 2. razreda pod nazivom „Djevojčica u šatoru (1.1.2016.)“

- *Sheme i simboli/ Stilizacija ili težnja realizmu*

Trećina učenika 4. razreda je u svojim djelomično ili u potpunosti shematizirala motive, dok je to učinila polovica učenika 2. razreda. Simboli su isto tako prikazani u obliku shema, primjerice srce, cvijet, sunce itd.

Mlađi učenici skloniji su stilizaciji, a ne realnom prikazu, što se povezuje s motivima iz crtanih filmova (Slika 5.). Ovakav način crtanja motiva nije izostao ni kod učenika 4. razreda, kod kojih se stilizacija također povezuje s likovima iz crtanih filmova, vrlo vjerojatno s ciljem što realnijeg prikaza motiva.

Slika 5. Crtež učenice 4. razreda – stilizirana glava konja, s pretpostavkom da je preuzeta iz crtanog filma

Slika 6. Crtež učenice 2. razreda; u opisu stoji da se djevojčica nalazi na livadi kod svoje bake te da ubire cvijet – vrlo veseli prikaz dječjeg igranja na livadi, no rad je zorni prikaz upotrebe šablona

- *Odnos detalja i cjeline*

Gotovo polovica učenika 4. razreda stvara prostor oko motiva (situacija), dok većina njih smješta motiv u središte i time mu daje glavnu ulogu u svom radu. Učenici 2. razreda s druge strane, razvijaju cijelu priču na papiru, dok glavnom motivu/motivima pridaju važnost naglaskom u veličini ili u naslovu.

Slika 7. Crtež učenice 4. razreda pod nazivom „Debeli zec – ne budi Poput njega!“

Slika 8. Crtež učenika 2. razreda u čijem opisu stoji da se radi o ratu

12.3. Drugi zadatak: slikanje - elementi analize

Kao i kod prvog zadatka i kod drugog je analiza radova provedena s obzirom na sljedeće elemente:

- Apstraktnost ili figurativnost
- Učestalost shema
- Motivi iz mašte ili motivi iz stvarnosti
- Najčešći motivi (sheme u nedostatku ideja)
- Samostalan motiv ili prostorna situacija
- Prisutnost volumena
- Prostor (prikaz dubine ili plošnost)
- Tonovi boje
- Tzv. „crtanje“ bojom.

S obzirom na to da su svi elementi bili prisutni u radovima, svaki od njih će biti pojedinačno naveden te upotpunjen slikovnim prikazom.

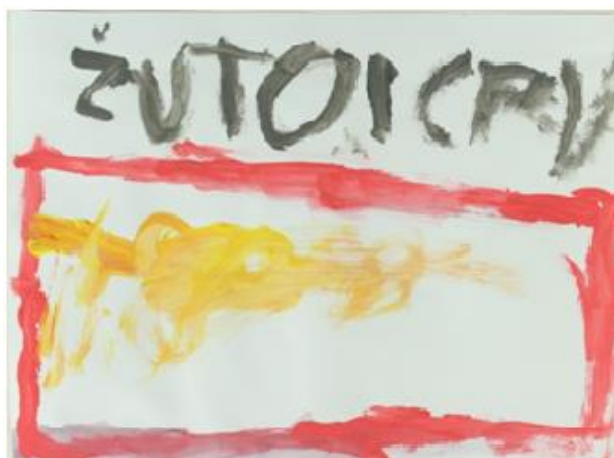
12.4. Drugi zadatak: slikanje – analiza radova

- *Apstraktnost ili figurativnost*

Od 42 učenika, bilo je tek 5 apstraktnih radova, od čega 4 rada pripadaju učenicima 2. razreda. Dva od pet radova proizlaze iz vizualne stvarnosti (Slika 9.), barem u svom nazivu.

Slika 9. Apstraktan rad učenika 4. razreda pod nazivom „Mješana“; učenik je objasnio da na slici nije duga, iako izgleda poput duge

Slika 10. Apstraktan rad učenika 2. razreda koji ničime ne sugerira neki oblik ili nešto prepoznatljivo; učenik ga je nazvao „Žuto i crveno“

- *Učestalost shema*

Od sva 42 slikarska rada, u samo 11 njih sheme nisu prisutne, od toga 5 radova pripada učenicima 4. razreda, a 6 učenicima 2. razreda. Baš kao i u prvom likovnom zadatku, šablonskih oblika je vrlo mnogo, a oni su posebice su vidljivi u slikanju cvijeća, sunca i drveća.

Slika 11. Rad učenice 2. razreda pod nazivom „Srce“

Slika12. Rad učenika 4. razreda pod nazivom „Moj izmišljeni svijet“

- *Motivi iz mašte/Motivi iz stvarnosti*

Što se tiče motiva, učenici su uglavnom predočavali motive koji proizlaze iz vizualne stvarnosti. Bilo je tek 6 radova koji imaju motive iz mašte, 3 u jednom razredu i 3 u drugom. Ono što su učenici uglavnom slikali su raznoliko cvijeće, drveće, objekte poput kuća, hranu (jabuka, kruška, pečenka), životinje itd., što najčešće i predočavaju učenici nižih razreda osnovne škole. Učenici 4. razreda su u većem postotku slikali motiv cvijeta i imali su veću raznolikost motiva.

Slika 13. Rad učenika 4. razreda (motiv iz mašte) pod nazivom „Super vještica“

- *Najčešći motivi (sheme u nedostatku ideja)*

Čak jedna trećina radova učenika 4. razreda ima cvjetni motiv u jednom shematskom obliku, dok su kod učenika 2. razreda prisutna samo tri rada sa shematiziranim cvijećem. Kod učenika 2. razreda raznolikost motiva je manja, učenici slikaju prema zamišljanju, ono što im padne na pamet i slobodniji su u izrazu.

Slika 14. Rad učenika 2. razreda (motiv iz mašte) pod nazivom „Glupost“; učenik objašnjava kako nije znao što bi naslikao i kako bi objasnio svoj rad te da ne zna što objekti na slici točno prikazuju, no vidi se da postoje dva izvora svjetlosti te neki neodređeni objekt

Sklonost kopiranju radova je prisutna i u jednom i u drugom razredu, bez obzira na upozorenje da stvore svoj, jedinstven rad. Uglavnom je to bio slučaj kod djece koja su sjedila zajedno u klupi, pa su tako u jednom razredu, dvije djevojčice izradile dva jednaka rada u oba likovna zadatka (Slike 17. i 18.), dok se u drugom razredu to dogodilo samo jednom.

Slike 15. i 16. Radovi učenica 2. razreda koje su sjedile zajedno pri izvođenju zadatka

Slike 17. i 18. Radovi učenica 4. razreda koje su sjedile zajedno pri izvođenju zadatka

- *Samostalan motiv ili skup motiva*

Najveća razlika vezana uz motive je u tome što su stariji učenici stvarali prostor oko motiva (Slika 19.), dok su mlađi crtali jedan određen motiv u središtu papira, suprotno od 1. likovnog zadatka gdje su crtali. Pretpostavka je da je kreativnost ovdje veća ili da rade kako su naučeni – da uvijek ispune cijeli papir.

Slika 19. Primjer cjelovitog rada učenika 4. razreda pod nazivom „Okolina morskog psa“

Slika 20. Primjer jednog motiva u radu učenice 2. razreda pod nazivom „Cvijet“ ;U opisu stoji da je cvijet za Valentinovo, zabavu ili vjenčanje

- *Prisutnost volumena*

Među drugim parametrima ovdje je i volumen, tj. budući da se radi o izražavanju privida volumena na plohi, govorimo o grafičkoj, odnosno tonskoj modelaciji u slikanju. Ovakav način prikaza je izrazio samo jedan učenik u oba razreda:

Slika 21. Rad učenika 4. razreda pod nazivom „Jabuka i kruška“

Slika 22. Rad istog učenika 4. razreda pod nazivom „Jabuka“ - djelomični prikaz volumena

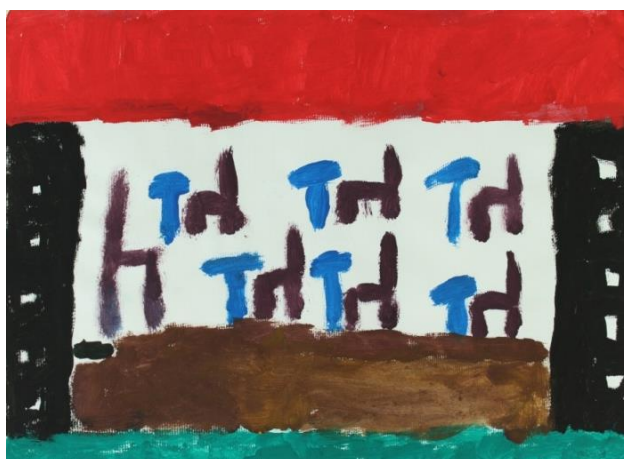
Motivi na oba rada su isti, kao i prikaz, s tim da ni jedan ni drugi rad nemaju bačenu sjenu. Ipak, učenik se potrudio pokazati svoje znanje, interese i ovladanost tehnikom. Prikaz volumena se vidi i u nekim crtežima učenika 4. razreda. Pretpostavka je da im je lakše izražavati se olovkom, kao što su i sami naveli u upitniku.

- *Prostor (prikaz dubine ili plošnost)*

Radovi učenika oba razreda su pretežito plošni, što znači da nema prikaza dubine, a tek se u nekima vidi prikaz perspektive, kao i u crtežima. Učenici u radovima obično prikazuju liniju tla. Od perspektiva se pojavljuju vertikalna perspektiva (Slike 23. i 24.) i ptičja perspektiva, a pojavljuje se i niz.

Slika 23. Prikaz linije tla i vertikalne perspektive učenice 2. razreda – „Plaža“

Slika 24. Prikaz vertikalne perspektive učenika 4. razreda – „Automatska učionica“

Slika 25. Prikaz linije tla (nizanje) učenika 2. razreda - „Šuma“ (shematski prikaz drveća i sunca)

- *Tonovi boja i tzv. „crtanje“ bojom*

Kao zadnja dva parametra navedimo tonove boja i „crtanje“ bojom. Za učenike 2. razreda je svojstveno posebice „crtanje“ bojom (Slika 25.), dok ono ne izostaje ni kod učenika 4. razreda. Dakle, učenici pridaju određenu boju obliku samo u obrisu bez da ga ispunjavaju, čime pokazuju da je neki oblik te boje kojom su naslikali njegov obris. S druge strane, tonsko slikanje izostaje kod učenika 2. razreda, ali ne i kod učenika 4. razreda, no ono još nije usvojeno u većoj mjeri. Ovakvi načini slikanja karakteristični su za obje dobne skupine učenika.

Slika 25. Primjer „crtanja“ bojom učenika 2. razreda – „Kuća“ (shematski prikaz)

Slika 26. Primjer tonskog slikanja učenice 4. razreda – „Delfin i duga“

12.5. Sheme u likovnim radovima

Shemama, odnosno „šablonama, klišejima ili stereotipovima nazivamo izričaj (likovni ili kakav drugi) koji nema originalnost ni individualnost autora koji ga koristi, već upotrebljava općepretpostavljen, nepromišljen i neproživljen sustav znakovne komunikacije“ (Huzjak, 2002., str. 53.)

Od svih radova koji su realizirani na likovnim vježbama, vrlo je malo onih u kojima nema ni jednog shematskog motiva, iako je naglasak kod najave zadatka stavljen na slobodu u izrazu. S obzirom na to da su učenici bili zadovoljni rezultatima svog izraza, pretpostavka je da su sheme ukorijenjene u njihovu likovnost. Isto tako, neodbaciva je pretpostavka da su ovakav način prikazivanja pojava oko sebe usvojili u ranijoj dobi, kopiraju druge i/ili im nitko nije ukazao na pogreške koje rade u ovakvom prikazu motiva. Danas se u raznim medijima može pronaći gomila šablona, što je opasnost za dječju kreativnost i stvaralaštvo. Prof. Huzjak navodi kako šablone samo po sebi nisu opasne, već je opasno šablonsko ponašanje koje dovodi do crteža. On smatra kako pohvala šablonskog crteža od strane odraslih djeci pruža potrebnu zaštitu. S obzirom na to da se šablone vrlo brzo šire među djecom te samim time raste i potreba za odobravanjem, djeca će tako „stvoriti teren za proživljavanje ostatka života u zadovoljavanju većinske okoline. Takve će osobe brzo usvajati i prihvaćati vrijednosne hijerarhije društva i spremno ih demonstrirati...”²¹

²¹ Dostupno na: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/Sablonsko%20ponasanje.htm> (preuzeto 1.9.2017.)

Više je psihosocijalnih uzročnika za odabir šablona u stvaralaštvu, no zadaća učitelja je spriječiti to na samom početku. Belamarić (1986.) navodi sljedeće:

„...sve češća pojava je, osobito u većim grupama djece, da shematske oblike preuzimaju jedni od drugih. Sve to dovodi do masovne pojave uniformnih, neinventivnih i praznih oblika u likovnim radovima djece odnosno do umrtvljivanja jednog dijela njihovih sposobnosti i duha.“ (Belamarić, 1986., str. 254.)

Možemo zaključiti da su šablone vrlo lako usvojivi obrasci izražavanja koji se teško iskorjenjuju, no time se preveniraju problemi u kasnijoj školskoj dobi vezani za likovni izraz, ulazak u kič i stjecanje lošeg ukusa. Kreativno i kvalitetno likovno izražavanje potrebno je vježbati čime se dijete, a kasnije mlada osoba, oplemenjuje pravim estetskim vrijednostima.

12.6. Osvrt na provedene likovne aktivnosti

Provedenim likovnim aktivnostima želio se steći uvid dječje odabire vezano uz teme i motive te koliko oni odudaraju od onih koji se uglavnom obrađuju na nastavi. Isto tako, željelo se istražiti u kojoj su mjeri djeca kreativna kad imaju slobodan izbor. Prije samog početka rada stariji učenici su pomno promišljali što će raditi, dok su mlađi odmah krenuli s radom. Oba razreda su uložila veliki trud u svoje radove u vremenu koje im je bilo potrebno da naprave rad kakav žele. Učenici 4. razreda bili su veoma ustrajni i usredotočeni na rad, kod tempere kao i kod olovke, sa svrhom da se dokažu, da pokažu ono što ih zanima, svoju kreativnost te ovladanost tehnikom. Prije same realizacije zadataka dobro su ispitali što smiju, a što ne smiju. Kod same izvedbe bili su predaniji izvršavanju zadataka, promišljali su o zadatku te im je trebalo više vremena da izrade rad kakav žele. Koristili su stečeno znanje o likovnim i kompozicijskim elementima i spretno ih kombinirali u radu s obje tehnike. Učenicima 2. razreda ti zadatci su bili su poput igre. Oni su krenuli su s radom odmah po završetku objašnjenja zadatka. Radili su brže, zadatke su izvršavali sa zanimanjem, manje su brinuli oko detalja i urednosti, bili su razigraniji, a neka djeca su na kraju izradila više radova. Analizirani su samo prvi radovi. Iz navedenog se može vidjeti u kojoj su fazi likovnog izražavanja te da su učenici 4. razreda dosegli višu razinu likovnog mišljenja, doduše, još uvijek ima mnogo prostora za razvoj kreativnosti. Većini učenika nije nedostajalo ideja, no teme i motivi koje su birali nisu u većoj mjeri odudarali od onih koje su već radili na satima likovne kulture.

Neki motivi temeljili su se na trenutnom promatranju predmeta u razredu, drugi su proizlazili iz prisjećanja prošlih događaja. Prisutni su bili i motivi iz animiranih filmova, video igara ili prirode. Većinom su to bili zasebni motivi umjesto cijelih situacija. Uzevši u obzir sve navedeno, dobiveni rezultati bili su u skladu s očekivanim (četvrti razred), odnosno slabiji od očekivanih (drugi razred), gdje se očekivala se veća kreativnost, veća raznolikost motiva te veća ovladanost tehnikom.

Sheme su naročite prisutne u radovima učenika 2. razreda, dok se u radovima 4. razreda pojavljuju u manjoj mjeri. U radovima učenika 4. razreda najprisutnije su pri crtanju ljudskih likova, što se može vidjeti u radovima u prilogu br. 5 (str. 77.), zatim kod motiva leptira, sunca (sunce u kutu papira), tulipana (simetrija), kuća i ptica. Sheme ovdje nisu dominantni motivi, već su uklopljeni u neku prostornu situaciju. U radovima učenika 2. razreda sheme se pojavljuju kao dominantni motivi, kao izdvojeni motivi (bez ispunjavanja okolnog prostora), naslikani u sredini papira. To su: srca, duge, leptiri, cvijeće, livada. Učenici 2. razreda u svojim radovima nisu pokazali maštovitost – vidljiv je nedostatak ideja i neoriginalnost. Radovi također otkrivaju neusvojenu likovnu problematiku i pojmove – učenici ne primjenjuju svoje znanje. Oni najčešće „crtaju bojom“, a u 4. je razredu tek nekoliko takvih radova. Boju nanose plošno, bez upotrebe tonova i nijansi. Prostor papira je neispunjen. Učenici 4. razreda, pri radu u obje tehnike koriste dotada stečeno znanje iz likovne kulture i pokazuju da vladaju ključnim pojmovima, primjerice: tonska gradacija (tonovi boja vide se na slici 26.: „Delfin i duga“); tonska modelacija (slika br. 21.: „Jabuka i kruška“ – isto dijete, u tehnici olovke demonstrira istu problematiku); komplementarni kontrast („Drvo jabuke“ - prilog br. 6, str. 81.), karakterizacija crte te kombiniranje crta i tonova (u većini radova olovkom), obrisna crta, svijetlo-tamno („Zebra sa dugom kosom“ – prilog br. 5, str. 86.) itd.

Što se tiče motiva, učenici 4. razreda pokazali su originalan pristup i maštovitost. Pojavljuju se motivi prema neposrednom promatranju: sat, pukotina na zidu, biljke u tegli, voće u zdjeli, hrvatski grb. Zatim, motivi iz mašte: „Neobičan slon“, „Glazba u konzervi“ (dijagonalna kompozicija – slika br. 2), „Zmaj iz Tihog oceana“ itd.

Učenici 4. razreda upotpunjuju svoje crteže, često maštovitim naslovima ili opisima radova (kao namjera da dodatno pojašne svoje crteže), a upotreba naslova ide u prilog činjenici da su bili izrazito zainteresirani za zadatak i iskreno udubljeni u rad –

u svoje radove unose narativne elemente: npr. „Debeli zec. Ne budi poput njega!“ Dio naslova samo imenuje nacrtano („Sat“, „Gitara“, „Hrvatski grb“, „Mrtva priroda“...) Ponekad su naslovi zanimljiviji od samih radova, koji su likovno oskudni – u tim slučajevima djeca imaju jasnu zamisao što žele prikazati, ali su skromnijih umjetničkih sposobnosti. Radovi nastali prema sjećanju i zamišljanju prikazuju motive gitare, portrete, mrtvu prirodu, strojeve i slično. Jedan od radova prema sjećanju je „To je moj omiljeni trening i jako sam uzbuđen zbog polaganja. Znae koje zar ne? Pa karate.“, gdje dječak izražava jednu iskustvenu situaciju – naslov crteža otkriva snagu emocija i uzbuđenje. U nekim radovima djeca prikazuju čitavu situaciju, što otkriva njihovu sposobnost vizualizacije (crtež „Radi se o ratu“ – prilog br. 5, str. 74.; rad u temperi: „Okolina morskog psa“- prilog br. 6, str. 82.).

S obzirom na sve navedeno, postavlja se pitanje je li u likovno-pedagoškom smislu poželjno potpuno isključivanje ključnih pojmova i relevantnih motiva, tj. motivacije, te trebaju li zadatci „slobodnog izbora“ (tema, motiva, likovne problematike) tek povremeno biti prisutni u praksi. U drugom razredu, izostankom dulje i konkretnije motivacije izostalo je i likovno kvalitetnih radova i originalnih crteža. Učenici drugog razreda nisu primijenili do tada stečeno znanje, iz čega proizlazi da pojmovi još nisu usvojeni. Učenici četvrtog razreda pokazali su sposobnost fleksibilnog korištenja stečenog znanja, kako bi prikazali željene motive, iako se to u najavi zadataka nije od njih tražilo. To ujedno naglašava značaj artikulacije sata kakva se primjenjuje u nastavi Likovne kulture – opravdava osmišljenu i svrsishodnu motivaciju, koja proizlazi iz likovne problematike. Iz toga proizlazi da su zadatci sa slobodnim izborom motiva i nastavnih tema, primjereniji učenicima viših razreda razredne nastave, dok se učenici nižih razreda okreću šablonama. Ovakvo bi istraživanje trebalo provesti s većim brojem učenika, jer nikako ne smijemo zanemariti i razlike u kvaliteti nastave (i stručnosti nastavnika) – što uvelike utječe i na rezultate (na izvrsnost učeničkih radova). Učenike je potrebno u svakom djelu sata posebno uputiti u zadatak, no potrebno im je dati i dovoljno prostora i vremena za rad. Bez obzira na ishode ova dva likovna zadatka, učenici imaju mnogo likovnog potencijala i dobar odnos prema predmetu, što potvrđuju i rezultati upitnika. Vezano za odabir motiva, rezultati upitnika se također podudaraju s dječjim radovima.

13. ZAKLJUČAK

Istraživanja provedena u sklopu rada „Teme i motivi u nastavi likovne kulture kao posljedica dječjih interesa“ pokazala su kako kod učenika postoji veliko zadovoljstvo likovnim izražavanjem te pozitivan stav prema likovnoj kulturi. Učenici vole raditi samostalno, nagnju istraživanju, no potrebno je dodatno poticati njihovu kreativnost i inventivnost. Isto tako, učenicima je potrebno povremeno pružiti mogućnost samostalnog odabira tema i motiva, no uz dobru motivaciju i vodstvo tijekom realizacije zadataka jer će samo tako zadatke izvršavati svaki put sve uspješnije. Veliku ulogu u tome imaju učitelji koji bi im na prikladan način postavljali zadatke, uvodili ih u nove teme i nepoznata područja te im na zanimljiv način približili zahtjevnije tehnike.

Učitelji kao jedan od glavnih odgojno-obrazovnih subjekata čine bitnu sastavnicu svakog školskog sustava. Njih bi se, kao i učenike, trebalo poticati na samoinicijativne postupke, predlaganje promjena i ideja, želju za napretkom jer će učenici najbolje učiti pod vodstvom takvih uzora.

PRILOZI

Prilog 1. Priprema za izvođenje vježbi br. 1

Razred: 2. / 4.

Nastavno područje: likovna kultura

Likovno područje: crtanje

Likovna tehnika: olovka

Uvodni dio sata

Pozdravljam učenike te se predstavljam. Dijelim im papire za rad te provjeravam jesi li svi donijeli potreban pribor na sat. Učenici su trebali donijeti olovke različite debljine jer će na ovom satu radove izvoditi olovkom.

Motivacijski dio sata

Razgovaram s učenicima o njihovom stavu prema likovnoj kulturi: sviđa li im se predmet, što vole raditi na satovima likovne kulture, postoji li nešto što ne vole raditi na satovima likovne kulture i zašto te bave li se likovnim u slobodno vrijeme. Nakon kratkog razgovora najavljujem zadatak: učenici će tehnikom crtanja olovkom moći, odnosno trebati nacrtati nešto prema vlastitom interesu (slobodnom izboru). Napominjem da će raditi samostalno, da im ništa neće biti zadano i da to neće biti motivi koje crtaju na nastavi te da ni ne trebaju biti. Ukratko im pokažem kako drže olovku prilikom crtanja, napominjem da mogu raditi različite teksture, sjenčati, crtati kako god žele i znaju te da papir okrenu kako god žele.

Kako ne bi bili zbunjeni i razmišljali previše, napominjem da nije poželjno kopirati radove drugih učenika, da se opuste i jednostavno slijede svoj tok misli. Isto tako, ponovim im da se ne vode onime što su već radili u školi, nego da izrade nešto što bi radili primjerice kod kuće, da naprave nešto što bi zaista voljeli izraditi, načinom koji žele. Kažem im da nakon što završe s radom, neka pokušaju nekako nasloviti svoj rad ili u par riječi opisati što on predstavlja. Tijekom cijelog razgovora nastojim ostvariti što opuštenije ozračje u razredu te im nudim mogućnost slušanja glazbe tijekom rada.

Prilog 2. Priprema za izvođenje vježbi br. 2

Razred: 2. / 4.

Nastavno područje: likovna kultura

Likovno područje: slikanje

Likovna tehnika: tempera

Uvodni dio sata

Pozdravljam učenike te započinjem kratak razgovor nevezan uz današnji susret. Dijelim im papire za rad, ovaj put deblje, s hrapavom i glatkom stranom te provjeravam jesu li svi donijeli potreban pribor na sat. Učenici su trebali donijeti kistove različitih debljina i veličina te tempere, no samo 3 osnovne boje s crnom i bijelom, čašice za vodu i paletu jer će na ovom satu radove izvoditi temperom.

Motivacijski dio sata

Započinjem razgovor o načinu rada temperom. Ponavljamo koje se boje dobiju miješanjem osnovnih boja, kakva mora biti gustoća tempere, kako se boja može nanositi na podlogu te im pokazujem kako se miješaju boje na paleti. Isto tako, pokazujem im kako mogu dobiti smeđe tonove. Objašnjavam im da je bilo potrebno donijeti samo osnovne boje kako bi dobili više nijansi i kako bi im radovi ljepše izgledali. Nakon toga najavljujem zadatak koji je isti kao i prethodnog puta. Dakle, učenici će tehnikom slikanja temperom moći, odnosno trebati naslikati nešto prema vlastitom interesu (slobodnom izboru). Napominjem da će raditi samostalno, da im ništa neće biti zadano i da to neće biti motivi koje crtaju na nastavi te da ni ne trebaju biti. Ponavljam da nije poželjno kopirati radove drugih učenika, već da naslikaju nešto što bi sami željeli, nešto što ih obilježava, načinom na koji žele, baš kao i kad su radove izvodili olovkom. Zamolim ih da po završetku rada pokušaju nasloviti rad ili u par riječi opisati što on predstavlja. Tijekom cijelog razgovora nastojim ostvariti što opuštenije ozračje u razredu te im ponovno nudim mogućnost slušanja glazbe tijekom rada. Isto tako, napominjem da ako ne stignu dovršiti rad unutar jednog školskog sata, mogu raditi sve dok ga ne dovrše.

SUGLASNOST RODITELJA ZA ISTRAŽIVANJE

IZJAVA

kojom ja, _____, roditelj/skrbnik

(ime i prezime roditelja/skrbnika)

učenika/ce _____, razreda _____,

(ime i prezime učenika/ce)

_____, u _____

(naziv škole)

(mjesto škole)

_____, dajem suglasnost za sudjelovanje mog djeteta/štićenika u istraživanju koje studentica Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, odsjeka u Čakovcu, Mateja Čorko, provodi za potrebe izrade diplomskog rada iz Metodike likovne kulture, pod nazivom „Teme i motivi u nastavi likovne kulture kao posljedica dječjih interesa“ u akademskoj godini 2015./2016.

Istraživanje obuhvaća ispunjavanje kratkog anonimnog anketnog upitnika u prostorijama škole koju učenik/ca polazi. Istraživanje se provodi u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom. Sudjelovanje u istraživanju podrazumijeva dragovoljnost sudionika, pravo na odustajanje u bilo kojem trenutku te zaštitu, privatnost i sigurnost svih sudionika bez obzira na tjelesne, emocionalne i socijalne razlike. Rezultati anketnih upitnika bit će korišteni poštujući princip anonimnosti te povjerljivosti podataka. Svi sudionici i njihovi roditelji/ skrbnici bit će pravovremeno obaviješteni o rezultatima dobivenim ovim istraživanjem.

Datum i mjesto

Potpis roditelja/skrbnika

UPITNIK ZA UČENIKE

Dragi učenice!

Pred tobom se nalazi kratak upitnik s pitanjima vezanim uz nastavu likovne kulture.

Molim te na pitanja odgovaraš iskreno i samostalno.

Upitnik je anonimn, što znači da se ne trebaš potpisati.

Hvala ti na pomoći!

1. Tvoj spol: M / Ž

2. Razred: 2. / 4.

3. Uspjeh iz likovne kulture (u trenutnom razredu):

- a) nedovoljan (1)
- b) dovoljan (2)
- c) dobar (3)
- d) vrlo dobar (4)
- e) odličan (5)

4. Volim likovnu kulturu i bavim se likovnim i u slobodno vrijeme.

- a) da
- b) ne
- c) djelomično

5. Zadovoljan/zadovoljna sam svojih uspjehom u likovnoj kulturi.

- a) da, u potpunosti
- b) ne, uopće nisam zadovoljan/ zadovoljna
- c) zadovoljan/ zadovoljna sam samo kad dobijem ocjenu odličan
- d) zadovoljan/ zadovoljna sam onda kad me učitelj/ica pohvali

6. Zadatke na nastavi likovnog izvršavam uspješno.

- a) da

- b) ne
- c) većinu da

7. Neke likovne zadatke bilo mi je teško izraditi na nastavi likovne kulture.

- a) da
- b) ne
- c) većinom da
- d) podjednako

Koji zadatci na likovnoj kulturi su ti bili teški?

8. Na satovima likovne kulture najviše volim raditi:

1. promatrajući neku stvar, predmet, biljku, fotografiju i slično
2. kada se prisjećam nekih događaja ili doživljaja
3. kada nešto zamišljam i izmišljam (prema mašti)

9. U likovnom uvijek radim (slikam/crtam/izrađujem) onako kako želim.

- a) da
- b) ne, samo ponekad
- c) uglavnom da

10. Na satovima likovne kulture bih volio/voljela uvijek raditi ono što ja želim.

- a) da
- b) ne
- c) većinom da
- d) većinom volim zadane teme

11. Volim sve ili barem većinu tema u likovnoj kulturi.

- a) da
- b) ne

c) volim manji dio tema

Ako je odgovor „ne“ ili si zaokružio slovo „c“, na donjim crtama navedi teme koje voliš.

12. Uživam na satovima likovne kulture bez obzira na temu i zadatke.

a) da

b) ne

c) većinom da

d) većinom ne

13. Kad se prvi put susretnem s nekom temom ili motivom trudim se raditi po svome i ne obazirem se na to kako drugi rade.

a) da

b) ne

c) većinom da

d) ponekad pitam prijatelje za savjet

14. Jedan sat likovnog tjedno mi je premalo da bih napravio/napravila rad kakav želim.

a) da

b) ne

c) većinom da

d) većinom ne

15. Ako mi se neka zadana tema na likovnom ne sviđa:

a) svejedno se uvijek jako potrudim

b) manje se potrudim

c) ne trudim se

16. Poredaj likovna područja koja najviše voliš u likovnoj kulturi, od najdražih prema onima manje dragim. Označi brojevima od 1 do 5. Obrazloži svoj odabir za područje pod brojem „1“.

a) crtanje _____

b) slikanje _____

c) grafika _____

d) modeliranje i građenje _____

e) dizajn _____

Napiši zašto najviše voliš to područje koje ti je na prvom mjestu.

17. Poredaj tehnike koje voliš koristiti na satovima likovne kulture od najdražih prema onima manje dragim. Označi brojevima od 1 do 11. Obrazloži svoj odabir za tehniku pod brojem „1“.

Olovka _____

Tuš _____

Ugljen _____

Flomaster _____

Vodne boje _____

Tempera _____

Pastel _____

Kolaž _____

Glina _____

Karton-tisak _____

Oblikovanje papira/žice/lima/ didaktički neoblikovanog materijala _____

18 . Poredaj motive koje voliš raditi na satovima likovne kulture od najdražih prema onima manje dragim. Označi brojevima od 1 do 12.

- a) motive iz prirode _____
- b) životinje _____
- c) sebe _____
- d) ljude _____
- e) događaje i doživljaje _____
- f) predmete oko sebe _____
- g) građevine _____
- h) prostore oko sebe (grad, selo, svemir...) _____
- i) nešto izmišljeno _____
- j) plakate, ukrase _____
- k) kombinacije geometrijskih likova _____
- l) apstraktne situacije (osjećaji, glazba, okusi i mirisi...) _____
- m) Dopiši nešto svoje: _____

19. Navedi motive koje BI ŽELIO/ ŽELJELA raditi na satovima likovne kulture, a do sad nisi imao /imala prilike.

20. Odaberi jednu od reprodukcija koja ti se sviđa više od ostalih i obrazloži svoj odgovor.

a)

b)

c)

d)

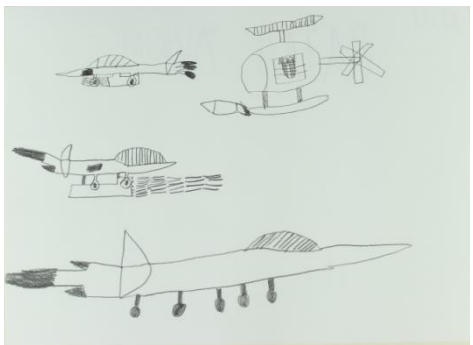
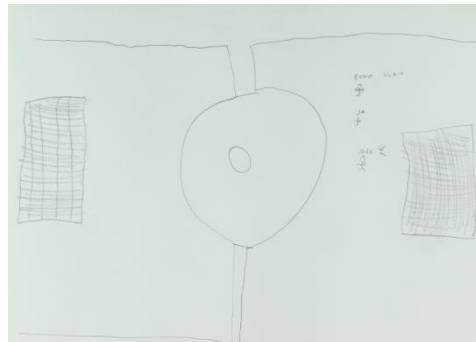
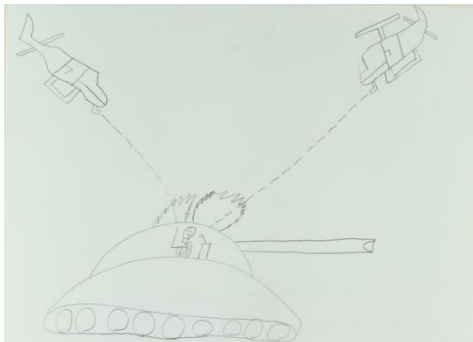

HVALA NA SURADNJI!

Prilog 5. Crteži

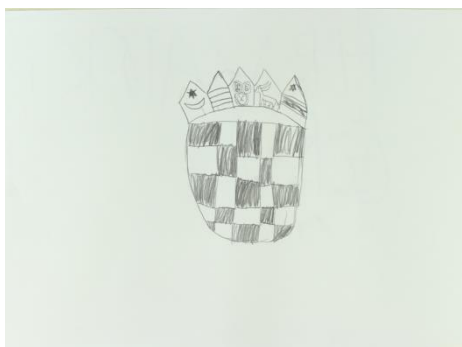
2. RAZRED

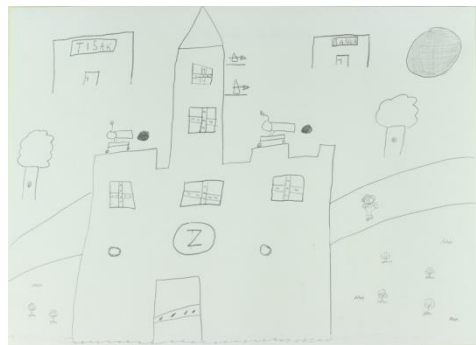
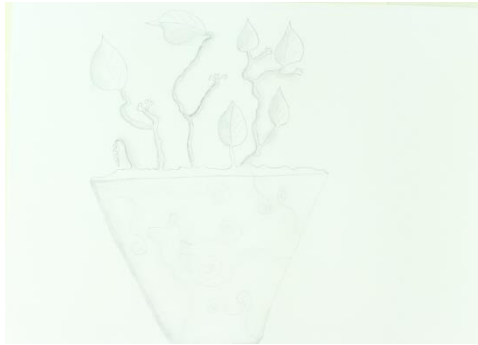
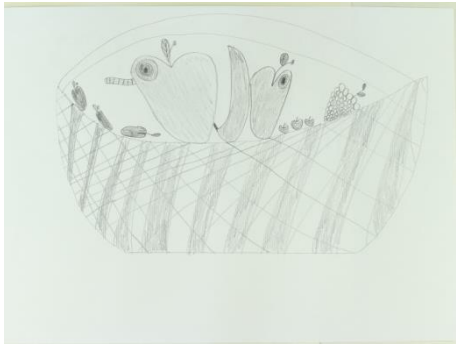
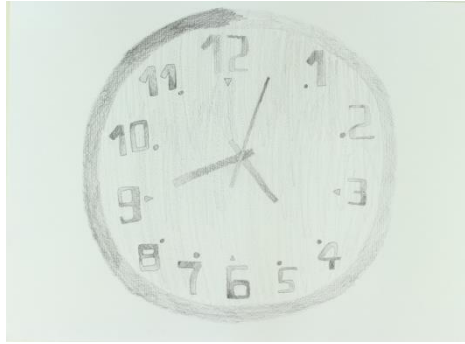

4. RAZRED

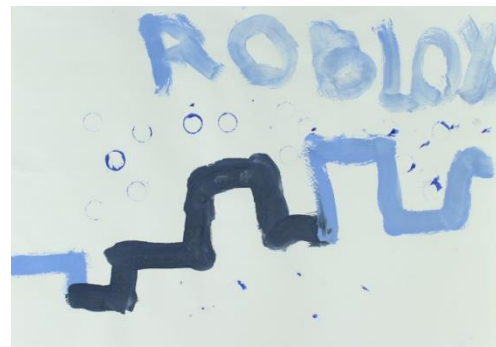

Prilog 6. Slike

2. RAZRED

4. RAZRED

LITERATURA

1. Alexander, K. (2016.) *Ten reasons Finland has the world's best school system*, na adresi:
<http://www.toptenz.net/10-reasons-finland-worlds-best-school-system.php#.WX8wNISGNdg> (15.7.2017.)
2. Anić, V., Brozović Rončević, D., Goldstein, I., Goldstein, S., Jojić, Lj., Matasović, R., Pranjković, I. (2004). *Hrvatski enciklopedijski rječnik, Nes-Per*. Zagreb: Novi Liber
3. Belamarić, D. (1986.): *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga
4. Cukrov, T. (2001.): *Muzeji i galerije kao prostori likovne naobrazbe/ Iskustva inozemne muzejske pedagogije*. Ivančević, R., Turković, V.: Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb: InSEA
5. Duh, M. (2001.): *Suvremena umjetnost i njen odraz u likovnom odgoju i obrazovanju početkom 21. stoljeća*. Ivančević, R., Turković, V.: Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb: InSEA
6. EACEA: *Art and Cultural Education at School in Europe – Finland 2007/08*, na adresi:
http://mediatheque.cite-musique.fr/MediaComposite/cim/_Pdf/10_40_Finland_EN.pdf (21.7.2017.)
7. Finnish national agency for education (Basic education), na adresi:
http://www.oph.fi/english/education_system/basic_education (21.7.2017.)
8. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.): *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa
9. Huzjak, M. (2002.): *Učimo gledati 1-4 (priručnik likovne kulture za nastavnike od 1. do 4. razreda osnovne škole)*. Zagreb: Školska knjiga
10. InSea magazin: *IMAG-Finnish Art education on the move*, na adresi:
http://www.oph.fi/english/education_system/basic_education (21.7.2017.)
11. Jakubin, M. (1999.): *Likovni jezik i likovne tehnike*. Zagreb: Educa
12. Komparacija kurikuluma – likovna kultura, na adresi: likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/Komparacija%20kurikuluma.doc (30.7.2017.)
13. Kušćević, V.(2003.): *Kreativno-stvaralački pristup u nastavi likovne kulture*; Metodika, Vol. 5, br. 8, str. 76-85
14. Likovna kultura - metodički centar „Učimo gledati“, na adresi:

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/Sablonsko%20ponasanje.htm> (1.9.2017.)

15. McCabe, B, (2016.) *Arts education in the UK is the envy of the world, but it is being sidelined in schools*, na adresi:

<http://www.telegraph.co.uk/education/2016/05/04/arts-education-in-the-uk-is-the-envy-of-the-world-but-it-is-bein/> (30.7.2017.)

16. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006.): *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: MZOS

17. Muzej za umjetnost i obrt, na adresi: <https://www.muo.hr/edukacija/> (2.10.2016.)

18. *Nacionalni dokument umjetničkoga područja kurikuluma* - prijedlog (2016.), na adresi: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/04/UMJETNICKO-PODRUCJE.pdf> (7.7.2017.)

19. *Nacionalni kurikulum Engleske – ključni stadiji* (2013.), na adresi: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/239018/PRIMARY_national_curriculum_-_Art_and_design.pdf (10.7.2017.)

20. *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta „Likovna kultura i likovna umjetnost“*- prijedlog (2016.), na adresi: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Likovna-kultura-i-Likovna-umjetnost.pdf> (7.7.2017)

21. *Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje – prijedlog* (2016.), na adresi: https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/prijedlog_nk_za_osnovnoskolski_oo_nakon_strucne_rasprave.pdf (7.7.2017.)

22. Obrazovanje na distancu i e-učenje u likovnoj kulturi (iz časopisa Metodika), na adresi: <http://likovnakultura.ufzg.unizg.hr/Miroslav%20Huzjak.Eucenje%20u%20likovnoj%20kulturi.pdf> (15.7.2017.)

23. *Okvir nacionalnog kurikuluma – prijedlog* (2016.), na adresi: http://os-cisla.skole.hr/upload/os-cisla/images/static3/2167/attachment/Okvir_nacionalnog_kurikuluma.pdf (7.7.2017.)

24. *Okvirni nacionalni kurikulum Engleske*, na adresi: http://scuolaitalianalondra.org/wp-content/uploads/2012/04/PRIMARY_national_curriculum.pdf (10.7.2017.)

25. Pivac, D. (2000.): *Inovacijski pristup u praktičnom metodičkom osposobljavanju nastavnika-profesora likovne kulture*; Metodika, Vol.1, br. 1, str. 221-226
26. Pivac, D., Kušević, D. (2004.): *Mjesto i uloga likovne kulture u nastavnom planu nižih razreda osnovne škole*; Napredak, 145 (4), str. 462-475
27. Prevodnik, M. (2001.): *Neki oblici postizanja uspjeha u nastavi likovnog odgoja s naglaskom na unutarnjoj i vanjskoj motivaciji učenika*. Ivančević, R., Turković, V.: Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb: InSEA
28. Slovenski Nastavni plan umjetničkog obrazovanja za osnovnu školu, na adresi:
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_likovna_vzgoja.pdf (30.7.2017.)
29. Šobat, A. (2001.): *Korelacija nastave matematike, fizike i likovne kulture*. Ivančević, R., Turković, V.: Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb: InSEA
30. Tanay, E.R. (2002.): *Valovi boja (priručnik za likovnu kulturu)*. Zagreb: Školska knjiga
31. Tanay, E.R. (2001.): *Vizualna kultura – likovni odgoj i obrazovanje – stanje i smjernice za 21. stoljeće*. Ivančević, R., Turković, V.: Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb: InSEA
32. Zuccon Martić, M. (2001.): *Mogućnosti likovnog obrazovanja u muzejskim i galerijskim prostorima/ Iskustva iz Muzeja za umjetnost i obrt*. Ivančević, R., Turković, V.: Vizualna kultura i likovno obrazovanje. Zagreb: InSEA

IZVOR GRAFIČKOG PRIKAZA:

33. *Nacionalni dokument umjetničkoga područja kurikuluma - prijedlog* (2016.), na adresi: <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/04/UMJETNICKO-PODRUCJE.pdf> (7.7.2017.)

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Mateja Čorko rođena je 22. veljače 1993. godine u Koprivnici. U Koprivnici je završila osnovnu školu te opći smjer s talijanskim jezikom gimnazije Fran Galović. Godine 2011. upisala je Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu – odsjek u Čakovcu, učiteljski studij, modul odgojne znanosti, a trenutno je apsolventica 5. godine učiteljskog studija. Za vrijeme boravka u Čakovcu bila je članica zbora prof. Branimira Magdalenića u Nedelišću. Od 2000. do 2016. godine bila je aktivna članica i natjecateljica koprivničkih mažoretkinja. Od predškolske dobi aktivno uči engleski jezik u sklopu škole engleskog jezika, a za vrijeme fakultetskog obrazovanja bila je polaznica tečaja hrvatskog znakovnog jezika u sklopu udruge „Dodir“. U slobodno vrijeme bavi se raznim tjelesnim aktivnostima, jogom, kućnim ljubimcima, posjećuje koncerte, uči strane jezike te se bavi istraživanjem biljnog svijeta.

Izjava o samostalnosti izrade rada

Diplomski rad pod nazivom *Teme i motivi u nastavi likovne kulture kao posljedica dječjih interesa* izrađen je na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, odsjeku u Čakovcu, iz kolegija *Metodika likovne kulture*. Rad je izrađen samostalno uz konzultiranje literature i vlastito istraživanje. Zahvaljujem mentorici, izv. prof. mr. art. Kristini Horvat Blažinović na strpljenju, pomoći, sugestijama i kritikama te prof. Tajani Žižek na pomoći pri obradi statističkog dijela istraživanja. Također zahvaljujem učiteljima 2. i 4. razreda 3. OŠ u Čakovcu te njihovim učenicima na suradnji. Ovim putem zahvaljujem i svojim prijateljima koji su me u toku izrade rada neprestano poticali i podržavali.

Izjava o odobrenju za pohranu i objavu ocjenskog rada

kojom ja Mateja Čorko, OIB: 56680431275, student Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kao autor ocjenskog rada pod naslovom: *Teme i motivi u nastavi likovne kulture kao posljedica dječjih interesa* dajem odobrenje da se, bez naknade, trajno pohrani moj ocjenski rad u javno dostupnom digitalnom repozitoriju ustanove Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta te u javnoj internetskoj bazi radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, sukladno obvezi iz odredbe članka 83. stavka 11. *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

Potvrđujem da je za pohranu dostavljena završna verzija obranjenog i dovršenog ocjenskog rada. Ovom izjavom, kao autor ocjenskog rada dajem odobrenje i da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim:

a) široj javnosti

b) studentima i djelatnicima ustanove

c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

**Zaokružite jednu opciju. Molimo Vas da zaokružite opciju a) ako nemate posebnih razloga za ograničavanje dostupnosti svog rada.*

Vrsta rada: a) završni rad preddiplomskog studija

b) diplomski rad

Mentor/ica ocjenskog rada:

Naziv studija:

Odsjek

Datum obrane: _____

Članovi povjerenstva: 1. _____

2. _____

3. _____

Adresa elektroničke pošte za kontakt:

(vlastoručni potpis studenta)

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa ocjenskim radovima trajno pohranjenim i objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju ustanove Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ovom izjavom dajem pravo iskorištavanja mog ocjenskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije:

- 1) CC BY (Imenovanje)
- 2) CC BY-SA (Imenovanje – Dijeli pod istim uvjetima)
- 3) CC BY-ND (Imenovanje – Bez prerada)
- 4) CC BY-NC (Imenovanje – Nekomercijalno)
- 5) CC BY-NC-SA (Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima)
- 6) CC BY-NC-ND (Imenovanje – Nekomercijalno – Bez prerada)

Ovime potvrđujem da mi je prilikom potpisivanja ove izjave pravni tekst licencija bio dostupan te da sam upoznat s uvjetima pod kojim dajem pravo iskorištavanja navedenog djela.

(vlastoručni potpis studenta)

O *Creative Commons* (CC) licencijama

CC licencije pomažu autorima da zadrže svoja autorska i srodna prava, a drugima dopuste da umnožavaju, distribuiraju i na neke načine koriste njihova djela, barem u nekomercijalne svrhe. Svaka CC licencija također osigurava autorima da će ih se priznati i označiti kao autore djela. CC licencije pravovaljane su u čitavom svijetu. Prilikom odabira autor treba odgovoriti na nekoliko pitanja - prvo, želi li dopustiti korištenje djela u komercijalne svrhe ili ne, a zatim želi li dopustiti prerade ili ne? Ako davatelj licence odluči da dopušta prerade, može se također odučiti da od svatko tko koristi djelo, novonastalo djelo učini dostupnim pod istim licencnim uvjetima. CC licencije iziskuju od primatelja da traži dopuštenje za sve ostala korištenja djela koje su prema zakonu isključivo pravo autora, a koje licencija izrijeком ne dopušta.

Licencije:

Imenovanje (CC BY)

Ova licencija dopušta drugima da distribuiraju, mijenjaju i prerađuju Vaše djelo, čak i u komercijalne svrhe, dokle god Vas navode kao autora izvornog djela. To je najotvorenija CC licencija.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>

Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima (CC BY-SA)

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo, čak i u komercijalne svrhe, dokle god Vas navode kao autora i licenciraju novonastala djela pod istim uvjetima (sve daljnje prerade će također dopuštati komercijalno korištenje).

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>

Imenovanje-Bez prerada (CC BY-ND)

Ova licencija dopušta redistribuiranje, komercijalno i nekomercijalno, dokle god se djelo distribuira cjelovito i u neizmijenjenom obliku, uz isticanje Vašeg autorstva.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.hr>Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode>**Imenovanje-Nekomercijalno (CC BY-NC)**

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo u nekomercijalne svrhe. Iako njihova nova djela bazirana na Vašem moraju Vas navesti kao autora i biti nekomercijalna, ona pritom ne moraju biti licencirana pod istim uvjetima.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.hr>Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>**Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima (CC BY-NC-SA)**

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo u nekomercijalne svrhe, pod uvjetom da Vas navedu kao autora izvornog djela i licenciraju novonastala djela pod istim uvjetima.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.hr>Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>**Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada (CC BY-NC-ND)**

Ovo je najrestriktivnija od CC licencija – dopušta drugima da preuzmu Vaše djelo i da ga dijele s drugima pod uvjetom da Vas navedu kao autora, ali ga ne smiju mijenjati ili koristiti u komercijalne svrhe.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.hr>Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>